

PATAGÒNIA

Patagònia

Viatge del 25 d'octubre al 28 de novembre del 2004.

- Dia 1 i 2: Barcelona-Madrid-Buenos Aires-Trelew-Puerto Madryn.
- Dia 3: Península Valdés: Puerto Piramides, Punta Delgada i Caleta Valdés.
- Dia 4: Península Valdés: El Doradillo, Caleta Valdés i Punta Norte.
- Dia 5: Punta Tombo. Trelew-Ushuaia.
- Dia 6: P.N. Tierra del Fuego.
- Dia 7: Ushuaia: Canal Beagle i Glaciari Martial.
- Dia 8: P.N. Tierra del Fuego.
- Dia 9: Corazón de la Isla (Tierra del Fuego).
- Dia 10: E.A. Harberston (pingüinera). Ushuaia-El Calafate.
- Dia 11: Glacera Perito Moreno. El Calafate-El Chalten.
- Dia 12: Laguna de los Tres (Fitzroy).
- Dia 13: El Chalten. El Chalten-El Calafate.
- Dia 14: P.N. Los Glaciares (glaciers Spegazzini, Upsala i O'Nelly).
- Dia 15: El Calafate-Puerto Natales-Torres del Paine.
- Dia 16: P.N. Torres del Paine: Recorregut pels llacs del Parc.
- Dia 17: P.N. Torres del Paine: Sendero de Observación de Fauna.
- Dia 18: P.N. Torres del Paine-Cueva del Milodón-Puerto Natales.
- Dia 19: Ferri Navimag. Navegació pels Canals i Fiords Xilens.
- Dia 20: Ferri Navimag. Navegació pels Canals Xilens i Golf de Peras.
- Dia 21: Ferri Navimag. Navegació pel golf de Corcobado.
- Dia 22: Puerto Montt-Puerto Varas. Llac Llanquihue.
- Dia 23: Illa de Chiloé: Castro i P.N. Chiloé.
- Dia 24: P.N. Alerce Andino.
- Dia 25: Cruce de Lagos (Puerto Varas-Bariloche).
- Dia 26: Llac Nahuel Huapi: P.N. los Arrayanes i Isla Victoria.
- Dia 27: Bariloche i Cerro Campanario. Bariloche-Buenos Aires.
- Dia 28: Buenos Aires-Puerto Iguazú.
- Dia 29: Iguazú: Passarel·les Argentines.
- Dia 30: Iguazú: *Pasaporte verde*.
- Dia 31: Iguazú: Banda brasilera i presa d'Itaipu.
- Dia 32: Puerto Iguazú-Buenos Aires.
- Dia 33: Buenos Aires (centre i Caminito).
- Dia 34 i 35: R.E. Costanera Sur. Buenos Aires-Madrid-Barcelona.

L'ANADA

Torno a agafar un vol de Barcelona a Madrid, dotze anys després. Llavors va ser la primera vegada... aquesta no se m'ha fet eterna, ni les turbulències m'han semblat tan grans. Tot i que encara necessito l'ajuda de la passiflora, una herba medicinal per combatre l'angoixa, de mica en mica he anat superant la por a volar. Arribem a l'aeroport de Barajas puntuals. És gran, però jo el recordava immens. Una altra diferència, també agradable, és que no s'anuncien els vols per megafonia, amb el que no hi ha la contaminació acústica típica d'aquests espais.

De Madrid també marxem a l'hora, amb *Aerolineas Argentinas*. El vol és nocturn, amb una durada de gairebé dotze hores. La sorpresa ens la trobem ben entrada la nit: hem de fer una escala tècnica, d'una hora, a Sao Paulo, per “qüestions meteorològiques”. És fosc, no podem baixar de l'avió i no podem veure la ciutat ni el paisatge que l'envolta. Ens tornem a enlairar i poc després ens serveixen l'esmorzar, segurament (ho acabaré de comprovar en els següents dies), és la companyia en què he menjat millor, amb diferència. Arribem a Buenos Aires una hora més tard del previst, per sort, tenim temps de sobres abans d'agafar el següent avió. Passem el control de passaports, recollim les maletes, passem el control d'acord hem recollit les maletes correctes i sortim de l'Aeroport. Faig el primer *bimbo* (en l'argot naturalista, espècies que es veu per primera vegada), una oreneta.

Decidim agafar el bus de la companyia *Tienda León*. Hem de canviar d'aeroport, de l'internacional (Ezeiza o Ministro Pistarini), situat a les afores de la ciutat, a l'aeroport de vols nacionals (Aeroparque o Jorge Newbery), al centre de la ciutat. Els seients del bus són amples i confortables, una cosa força general de tots els autocars en l'Amèrica del Sud (també ho anirem comprovant durant el viatge). Travessem primer, prats verds envoltats de grans arbres. Tot seguit entrem a la ciutat, s'alternen sense massa ordre: barris benestants, blocs de pisos que semblen trets de l'antic bloc comunista, barris amb pisos més nous, alguna zona que sembla un poble normal i unes, poques, zones que es veuen força pobres. Cap el centre les diferències es van diluint. El trajecte dura una hora i tinc temps de fixar-me una mica, també, en els cotxes... en això Buenos Aires podria semblar una ciutat del sud d'Europa, sinó fos per què la majoria de camions, i algun cotxe, són models típicament nord-americans.

Arribem a l'Aeroparque i facturem les maletes de seguida que podem. Encara ens queden sis hores per agafar el següent avió. Ho aprofitem per parlar una estona i així

anar-nos coneixent una mica més, els quatre que fem el viatge amb prou feines ens hem trobat més de tres vegades. En Francesc feia més de dotze anys que no el veia quan, en una trobada d'antics estudiants de l'Escola Forestal, va sortir el tema del viatge, gairebé per casualitat. L'Ignasi era, i és, amic d'en Francesc i ja havien fet algun viatge plegats. Mentre els tres començàvem a planificar el viatge, l'Anna va respondre un missatge que vaig deixar penjat a la llibreria *Ulyssus* de Girona, on explicava que buscava gent per no fer el viatge sol. Després d'algunes trucades, força correus electrònics i un parell de trobades, vam pactar la ruta i el que més o menys volia o esperava cadascú. Tot i això, els quatre reconeixem una certa inquietud i incertesa, l'experiment pot sortir bé, o no... tampoc estem intranquils, almenys jo, el pitjor que pot passar és que cadascú acabi fent el viatge per la seva banda, trobant-nos als diferents vols interns que haurem d'agafar. Aprofitem per canviar moneda, canviar el vol de l'Anna (que era una hora més tard), trucar a casa, menjar una mica (el primer *bife de chorizo*), llegir i avorrir-nos una mica. L'aeroport és el costat del Rio de la Plata i tinc temps, també, d'anar a veure ocells i fer algun *bimbo*.

Finalment embarquem a l'avió que ens ha de portar, en dues hores, a Trelew. Estic de sort, m'ha tocat finestra. Sortint de Buenos Aires puc veure la Pampa, això sí, des d'uns deu mil metres d'alçada. És una plana ampla, més o menys quadriculada, que alterna diferents tons de verds amb moltes taques blaves, llacunes de formes i mides molt variades. Cap al sud, les quadricules cada cop són més grans, fins a difuminar-se, les llacunes cada cop més escasses i els tons de verds, cada cop més grisos. Quan comença l'aterratge sobrevoem Península Valdés i els golfs que l'envolten. No sé si és per les ganes que en tinc, però... en sembla veure balenes! No ho sabré mai segur.

Lloguem un cotxe al mateix aeroport, una *Citroen Berlingo*. Fem una hora de camí fins a Puerto Madryn i ens instal·lem al Hostelling Internacional, ja de fosc. Tenim dues habitacions amples amb cuina. Anem a comprar menjar, sopem, truco a la Silvina, l'amiga argentina que vaig conèixer a la Universitat, i quedem per demà, avui estem molt cansats. Planifiquem l'endemà, ens costa una mica posar-nos d'acord, però al final ho aconseguim. Fem una mica de sobretaula i a dormir, que ens convé.

AMUNT I AVALL PER PENÍNSULA VALDÉS

Primer dia

Ens llevem a les set del matí per anar a Puerto Pirámides, des d'on es fan els *avistajes* de balenes. Ens ha recomanat fer-ho el primer dia, no jugar-nos-la, ja que a vegades, per culpa del vent, les barques no poden sortir. Fem tard, no volem pujar a les embarcacions més grans i les primeres *zodiacs* ja han sortit, ens haurem d'esperar fins a dos quarts de dues. Ahir no sabíem ben bé què fer, però de seguida ens han passat els dubtes, les *zodiacs* són gairebé el doble de cares... però en pesos, no en dòlars com em pensava (ens costarà uns noranta pesos, al canvi actual, uns vint-i-quatre euros). Mentrestant, ens hem de conformar en veure les primeres balenes des de la platja, força lluny.

Per aprofitar el matí decidim anar a Punta Delgada. Un cop allà, hem d'esperar un guia que ens acompanyarà fins a la platja. Baixem, tinc moltes de ganes de veure una espècie d'aquesta zona, i ho faig: tinc davant meu elefants marins, mascles, femelles i cries (veure quadre de text “foques o lleons marins?” a Àfrica Austral). Ens expliquen que és massa tard per veure les impressionants baralles entre mascles (que poden arribar al sis metres i quatre tones i mitja de pes), quinze dies abans encara n'hi havien... ens hem de resignar en veure les cicatrius que ho testimonien. Estem una bona estona observant aquests animals, més lluny del que ens agradaria, per no veure gaire res: la majoria descansen, immòbils, a la platja. Alguns es mouen de tant en tant, és espectacular, es desplacen uns pocs metres reptant sobre el seu immens cos i descansen una bona estona, per tornar a avançar uns metres més i tornar a descansar, i així fins arribar allà on volen. Tant els mascles com les femelles que hi ha aquí, porten molts dies sense alimentar-se, han perdut molt pes i, així, eviten cansar-se massa.

L'any 1999 Península Valdés va ser declarada Patrimoni de la Humanitat. En aquesta zona hi ha una de les principals poblacions de balena franca austral, s'hi concentren fins a sis-cents individus (un vint per cent de la població mundial), i d'elefants marins, amb uns tretze mil individus. També s'hi pot trobar altra fauna marina, com dofins, orques, lleons marins o importants colònies d'aus. Això, sense comptar amb la típica fauna de l'estepa: guanacos, armadillos, maras, martinetas o choiques. La vegetació de la zona és un mosaic d'estepa herbàcia de *Piptochaetum napostaense*, *Stipa tenuis* i *Plantago patagonica* i estepes arbustives de *Chuquiraga avellanadae*, *Larrea divaricata* i *Nassauvia fueguina* o de *Chuquiraga hystrix* i *Chuquiraga avellanadae*, sempre acompanyades de gramínies de diferents generes.

Tornem cap a Puerto Piràmides amb el temps just. Ens hem d'esperar cinc minuts. Estic una mica nerviós, estan a punt de passar els reis d'orient i encara no m'ho acabo de creure. En tinc unes ganes boges, i més després de no poder-ho ni intentar en tres ocasions: a Noruega ens hagués suposat perdre tres dies de viatge per unes hores en barca, a les Galápagos no era temporada i, l'any passat, al Cap de Bona Esperança, les vam buscar infructuosament des del cap de Bona Esperança. Avui sí. Em poso el jersei, l'impermeable i el salvavides i pugem a la *zodiac*. Un tractor ens empeny cap el mar, és una curiosa manera de fer-ho, però el poble està en una zona protegida i les condicions climàtiques i marítimes no permeten la construcció d'un moll des d'on poder embarcar.

Un cop a l'aigua, la barca surt a tota velocitat, deixem les primeres balenes enrera i continuem navegant. Al cap de poca estona ens aturem. Comença l'*avistaje*. Una femella, acompanyada de la seva cria, comença a treure la cua davant nostre, a tocar, una i una altra vegada. Començo a fer fotos, haig de canviar l'objectiu, m' "estresso" una mica, porto el tres-cents per fer fotos de lluny i les cues no m'hi caben, la càmera no para... de tant en tant, però, l'abaixo i em dedico, només, a gaudir de l'espectacle. No ho vull veure tot des de darrera l'objectiu. Passa per sota la barca, un tros més enllà una altra balena fa un petit salt i, d'altres, passen una mica més lluny. Al cap d'una estona mare i filla decideixen canviar de lloc, les seguim i les veiem nedar. La mare torna a treure la cua. Hem de tornar, l'hora que dura l'*avistaje* se'm fa curta. Molt curta. Arribo a la platja satisfet, feliç, emocionat (encara ara, quan escric aquestes ratlles, ja a casa, se'm posa la pell de gallina). Feia molt de temps que somniava aquest moment i, per fi, s'ha fet realitat. Només per això ja ha valgut la pena el viatge, l'experiència ha estat fantàstica, meravellosa... i encara no s'havia acabat, encara que llavors, no ho sabia.

Dinem al costat de la companyia on hem agafat la barca. Decidim menjar ràpid i demano una hamburguesa amb patates... la ració, però, és argentina, o dit d'una altra manera: del mateix plat a un *McDonald's* n'haurien sortit, com a mínim, tres menús complets, amb menys del triple de qualitat. A l'espai que no ocupa l'hamburguesa, no hi cap ni una patata més. I tot, amb beure inclòs, per deu pesos (uns dos euros i mig).

Havent dinat marxem cap a Caleta Valdés. El paisatge de la Península és més o menys sempre el mateix: una immensa planura amb mates baixes d'un color verd grisós, seques i d'aspecte mediterrani. Ens anem aturant als diferents miradors que hi ha repartits a la costa, hi veiem força fauna, especialment ocells marins, pingüins i elefants marins (sempre una mica més lluny del que ens agradaria). Fa molt vent, però ens hi estem gairebé fins que es fa fosc.

Pel camí, de tornada, busco i trobo la Creu del Sud, com l'any passat, ho faré sempre que pugui... no sé ben bé perquè, però m'agrada. Arribem a Puerto Madryn tard. A Península Valdés totes les carreteres són de *ripio* (sorra i grava) i no es pot córrer, ens ho ha dit tothom que ha pogut... tampoc feia falta, a la que es passa dels seixanta quilòmetres per hora el cotxe va on vol. He quedat amb la Silvina, la vaig a veure i fem una cervesa. Després de posar-nos al dia, m'explica històries de balenes, de com una vegada una d'elles els va arrossegar, tot jugant, fins que van haver de tallar l'ancora de la petita embarcació en què anaven, com aquesta mateixa balena, passava rasant-se sota la barca... em diu que van passar una mica de por i els va fastiguejar força, però no per això em deixa de fer enveja. També m'explica, canviant de tema, una mica la situació actual d'Argentina, em diu que de mica en mica va millorant, en part gràcies al turisme, i que la gent torna a estar contenta. Tard, dos quarts d'una, quedem per anar a sopar l'endemà i me'n vaig a dormir.

Segon dia

Ens tornem a llevar ben d'hora. Comencem a resseguir la platja del Doradillo amb el cotxe. No veiem res. Aquí, les platges tenen un fort pendent i les balenes han trobat un lloc tranquil per descansar i parir les seves cries. Pugem al mirador de Punta Flecha, un cingle de pocs metres d'alçada, vint-i-un, que separa les platges del Doradillo i les Canteres. Des d'aquí hi ha una vista privilegiada de les dues, ens hi quedem una estona controlant a banda i banda. En veiem algunes, però molt lluny de la costa. Finalment una s'acosta, lentament, a la platja de les Canteres. Calculem on hem d'aturar-nos i correm cap el cotxe per anar-hi. La balena passa a uns trenta metres, o menys, davant nostre. Tot seguit n'arriba un altre, aquesta a uns quaranta o cinquanta metres... i es posa a saltar! vaig de cul... faig fotos o simplement en gaudeixo?... que faig?!! Afortunadament, salta una... dues... tres... fins a dotzena de vegades, o més... un salt darrere un altre! Tinc temps de fer-ho tot. Experimento les mateixes sensacions que ahir, és impressionant, emocionant. Indescriptible.

No sé sap del cert per què salten les balenes, hi ha diverses teories: alguns biòlegs pensen que podria ser una manera de desfer-se dels molestos paràsits, que sovint porten adherits, d'altres, que només és una manera de comunicar-se entre elles, i uns altres, que ho podrien fer només per divertir-se... per què no?

Quan la balena deixa de saltar marxem, tenim un dia molt ocupat. Ens parem a esmorzar a Puerto Piràmides. Tornem a veure més balenes, ara des de més lluny.

Dubtem, no sabem si tornar a fer l'*avistaje*. Finalment, anem cap a Caleta Valdés. Pel camí ens sembla que atropellem una serp i ens aturem a mirar-ho, no l'hem tocat, aprofitem per fotografiar-la i intentar treure-la del mig de la carretera. No ho aconseguim. Torna cap a nosaltres i s'instal·la en algun lloc del motor del cotxe... mai sabrem fins quan. Ens saltem alguns miradors, que ja vam fer ahir, i anem directament a Punta Cantor, des d'on es veuen millor els elefants marins. Ens hi estem una bona estona, contemplem aquests animals i diferents ocells marins... i més balenes, les mares comencen a exercitar les seves cries portant-les d'un golf a un altre, preparant-les per a la migració cap a l'Antàrtida, on les cries s'alimentaran per primera vegada, i elles, després de força temps. Torna a fer molt vent.

Al migdia, tard, marxem cap a Punta Norte. Ens parem a mig camí i anem a la platja que està a uns cent metres, sense saber del cert que es pugui fer. No hi ha mascles d'elefants marins, però si un parell de cries i, probablement, les seves mares. Ens hi apropem poc a poc. Una de les cries, força gran, ens deixa que ens hi acostem força, al principi ens ignora i continua dormint, però al cap de poc ens comença a mirar encuriosida, amb uns immensos ulls negres difícils d'oblidar. Segurament som els primers humans que veu i no ens té por. Estic convençut que fins i tot es deixaria acariciar, no ho fem, som conscients que si l'impregnem amb la nostra olor la seva mare, de qui encara depèn, la podria rebutjar. Provem d'acostar-nos a les mares, però aquestes són una mica més esquerpes... els hi hem de deixar un o dos metres de distància, si no ens comencen a amenaçar aixecant una mica el cap, obrint la boca i grunyint. Avui sí, hem pogut veure aquests animals de prop, una altra experiència meravellosa. Una mica lluny, però al costat de la platja, una altra balena treu la cua.

Arribem a Punta Norte, el nostre principal objectiu són els *peludos* (armadillos), un estrany animal. Sabem que n'hi ha un parell o tres alimentats pels turistes, que es deixen veure de prop. Tot i no ser gens partidaris de fer-ho, acabem sucumbint a la temptació després de veure com ho fa tothom que arriba... els hi oferim menjar. Estan molt ben acostumats, rebutgen el pa, però s'acosten ràpidament quan els hi donem pernil dolç. Fem el sender per a observar fauna, però aquí la platja queda una mica lluny i no veiem res de nou.

Reculem una mica i tornem a provar fortuna en una altra platja, aquesta vegada, però, no estem de sort. Decidim tornar de clar, almenys fins a Puerto Pirámides, on comença la carretera asfaltada. Conduir per *ripio* cansa molt, i més de nit, en què, no et pots despistar ni un segon. Pel camí ens aturem a observar alguns guanacos, n'hem anat

veient, però sempre força lluny, al nord semblen una mica menys esquerps. Ens ha sorprès no veure massa fauna en els camins i, sovint, de lluny (pensem que és degut a què molts d'ells fins fa poc, i/o encara ara, han estat o són caçats). Una mica abans d'arribar a l'asfalt ens aturem, la posta de sol és impressionant, el cel, sense límits, està parcialment cobert de núvols alts que es van tenyint de grocs, vermells i violetes. Segurament una de les més maques que he vist mai.

Sopem amb la Silvina en una de les millors Pizzeries de Puerto Madryn. Estem esgotats, tot i això aprofitem per explicar-li com ens ha anat i preguntar-li moltes coses sobre Argentina, des de la situació econòmica actual, fins a simples "curiositats". Al costat de la carretera hem vist una mena de capelles petites, amb moltes ampolles d'aigua i banderes vermelles, ens explica que són supersticions populars, ofrenes al Gauchito Gil o a la Difunta Correa, tot i que no en coneix la història.

Aquestes capelles petites es troben repartides per tot el país, sovint des de fa temps, sense que ningú sàpiga qui les va construir i qui hi va deixar les ofrenes per primera vegada. En general són construïdes en memòria de personatges llegendaris, amb una forta carrega religiosa. Les devocions més esteses són les de Ceferino Namuncurá (fill d'un cacic maputxe cristianitzat i protegit per l'església catòlica) i la Difunta Correa (jove mare que al segle passat, fugint del seu poble, va morir de set al desert, miraculosament, però, va seguir donant de mamar al seu fill). D'altres són més regionals i fins i tot més contemporànies. El Gauchito Gil és venerat, especialment, en aquesta zona tot i néixer a Corrientes al segle passat. Antonio Gil fugia de les lluites internes entre federals i unitaris, quan va ser capturat i sentenciat per desertor. Abans de morir, però, li diu al soldat que l'anava a matar que trobaria el seu fill molt malalt un cop arribés a casa, però que si era enterrat es curaria. El soldat, efectivament, va trobar el seu fill malalt, anant tot seguit a enterrar al Gauchito... i trobant sa el seu fill a la tornada.

LA BALENA FRANCA AUSTRAL

La balena franca austral (*Eubalaena australis*) presenta un cos encorbat i no té aleta dorsal. Les femelles adultes fan entre tretze i setze metres de llargada, els mascles només arriben als dotze metres. Poden arribar a pesar entre trenta i quaranta tones. Aquesta balena presenta callositats a la part superior i costats del cap, consistents en plaques d'epidermis engruixides i endurides que, en general, es troben ocupades per una gran quantitat d'un peculiar crustaci, anomenat vulgarment poll de balena (*Balanus sp*).

Quan s'han de reproduir, cada tres anys, retornen a les àrees de cria, com la de Península Valdés, buscant aigües segures i tranquil·les, per parir una sola cria després d'una gestació d'un any. La cria en el moment de néixer fa cinc metres i mig i mamarà també un any.

De les onze espècies de balenes que existeixen a l'actualitat, la balena franca és la que ha estat més a prop de l'extinció. La balena franca de l'hemisferi nord va ser pràcticament extingida per les flotes baleneres, davant d'això, especialment anglesos i nord-americans van dirigir-se cap als mars australs, gairebé acabant amb l'espècie d'aquest oceà. La balena franca era una presa fàcil: neda lentament, sovint prop de la costa, produeix una gran quantitat d'oli (fins a set mil dos-cents litres) i, a més, flota quan està morta.

El fet que les femelles pareixin una única cria cada tres anys, ha fet que la recuperació d'aquesta espècie hagi estat, i sigui encara ara, molt lenta. Els seus hàbits costaners, principalment en època reproductiva, fa que aquesta espècie sigui vulnerable al deteriorament del seu entorn, com la contaminació de les aigües i el soroll i el tràfic de les embarcacions a motor.

Totes balenes que entren a les aigües territorials argentines estan declarades Monument Nacional i, per tant, passen a estar protegides.

UN MILIÓ DE PINGÜINS I ATERRATGE ESPECTACULAR

Tornem a matinar. Anem directament al mirador Punta Flecha, des d'allà, després d'una breu espera, localitzem una altra balena amb la seva cria prop de la platja. Hi baixem amb el cotxe. Aquesta no salta ni treu la cua, però passa molt a prop nostre (a menys de quinze metres) i segurament serà l'última que veurem amb molt de temps. El comiat val la pena.

Anem amb el temps just. Tornem al *Hostelling* a recollir les maletes i l'Anna, que ha preferit quedar-se a dormir. Arribem una mica més tard del previst. L'Ignasi no troba una bossa i ens retardem una mica més. A Trelew ens perdem, ens costa molt trobar el trencant a Punta Tombo, l'excursió del dia... finalment, quan arribem, només ens queda mitja hora per visitar aquesta Reserva. Fa una mica de vent.

Punta Tombo va ser declarada Reserva Provincial l'any 1979. Eren terres que pertanyien a l'*estancia* la Perla que van ser donades pel seu propietari al govern l'any 1972. Ocupa unes dues-centes hectàrees i protegeix una de les colònies d'aus marines més diversa i important (corbs marins, gavines, paràsits...), i la colònia continental de pingüins més gran de l'Amèrica del Sud. Cada any, a finals d'agost i principis de setembre arriben a aquesta zona els primers mascles, després ho fan les femelles. Fins a un milió de pingüins de Magallanes fan el niu en una franja que va des de la costa fins a vuit-cents metres a l'interior. Les femelles comencen a posar els ous a principis d'octubre i els polls comencen a néixer a mitjans de novembre.

Per sort el recorregut és molt curt i el podem fer tot. Al principi se'ns fa una mica estrany, aquí hi ha un milió de pingüins i no ho sembla. De mica en mica, però, anem captant la magnitud del lloc i els anem descobrint: el terra està minat de nius, forats al terra, especialment sota les mates. A gairebé tots hi ha algun individu covant els ous o descansant. A la platja n'hi ha uns quants entrant i sortint de l'aigua, d'aquí a uns dies, quan comencin a néixer els polls, estarà plena a vessar. Si fèiem tard pels lleons marins, ara anem massa d'hora... és difícil, gairebé impossible, combinar-ho tot per no perdre's res.

La mitja hora es converteix en una hora, el que crea una mica de tensions entre nosaltres: tornem a tenir el temps just. Per sort, l'aeroport de Trelew és petit i arribant una hora abans en tenim prou, però no ens la volem jugar i ja ens hem polit el "marge de seguretat". Finalment, però, arribem a l'hora, cap al final fins i tot tenim temps de pararnos a fer alguna foto ràpida. Tornem el cotxe, tan ple de pols com nosaltres aquests tres

Patagònia

dies. N'entrava per tot arreu, especialment per la porta del darrere (on faltava una goma).

Pugem a l'avió, només ho passo una mica malament quan s'enlaira. Trobo el menjar molt bo, ho és, però també hi fa que són quarts de vuit i no hem menjat res des de l'hora d'esmorzar. Estem una mica expectants, ens han explicat que l'aterratge a Ushuaia és espectacular, que l'avió baixa molt ràpid i sembla que aterri al mig del mar. I l'aterratge serà espectacular, però no pel que ens han dit... sobrevolem Punta de Arenas a la Badia San Sebastián, ja a l'illa de Terra del Foc. Veiem l'immens llac Fagnano, i els més petits Chepelmuth i Yehuin, passem arran, molt arran, de la Sierra Lucas Bridges, amb els seus cims nevats. Finalment, queda davant nostre el Canal Beagle, envoltat de muntanyes i amb la posta de sol de fons. L'avió gira per seguir aquest canal fins a Ushaia i baixa lentament, entre serralades, però com en qualsevol altre aterratge... un cop a terra, la dona que seu al nostre costat ens explica que hem estat de sort, que avui ha estat molt suau. Mai m'ho he passat tant bé en un avió.

Agafem un parell de taxis (en un no hi cabem), i ens dirigim al Refugio del Mochilero. Agafem una habitació per quatre, amb cuina i molt tranquil·la. Ens instal·lem i anem a sopar al primer lloc que trobem: el Bar de la Esquina. Em menjo un *bife de chorizo* (entrecot de vedella) amb patates roses. Molt bo... a tot arreu és menja bé, les racions són generoses i els preus barats. De fet, en part gràcies a la fortalesa de l'euro, gairebé tot és barat. Havent sopat caminen una mica, poc, per situar-nos: estem al centre de la ciutat i ho tenim tot a mà.

PER LA FI DEL MÓN

P.N. Tierra del Fuego

Ens llevem més tard, a les vuit. A les nou passa el *colectivo* davant el Refugio, una *vanette* que va recollint la gent a la porta dels hotels i albergs (prèvia trucada). Anem al Parc Nacional de Tierra del Fuego, que està a dotze quilòmetres de la ciutat.

Comencem la caminada pel passeig del Mirador. El camí passa per vells i bonics boscos de *lenga* i *ñire* (faigs australs), i arriba al mirador que li dóna nom, amb una bona vista de la badia Lapataia. El sender acaba on acaba, també, la Ruta Provincial 3, cita obligada per a tots els turistes... Alaska, l'altre extrem d'Amèrica, es troba a disset mil vuit-cents quaranta-vuit quilòmetres, així ho indica un dels cartells més fotografiats del món. El Parc Nacional de Tierra del Fuego va ser creat l'any 1960 per protegir les fagedes australs, les selves temperades magallàniques i part de la costa del Canal Beagle. Ocupa una superfície de seixanta-tres mil hectàrees (més o menys la meitat de la comarca d'Osona).

Faig una curta caminada pel costat de la Badia Lapataia, per un altre sender, en què el principal "atractiu" és una castorera activa. No hi faig cap foto, aquí els castors són una espècie invasora que altera els ecosistemes. Em fa ràbia i no acabo d'entendre com aquest animal s'utilitza com a reclam turístic, quan el que s'hauria de fer, com en totes les espècies invasores, és intentar eliminar-les (per molt boniques i simpàtiques que semblin).

Ens trobem els quatre, un altre cop, al final de la Ruta 3. En aquest punt decidim separar-nos del tot: l'Anna, que li agrada caminar, s'ajunta amb dues Madrilenyes, l'Ignasi i en Francesc es queden a fer fotos d'ocells i jo me'n vaig tot passejant; entretenint-me a mirar animals i plantes. Quedem a la una per dinar al restaurant del llac Roca, l'únic lloc on es pot menjar al Parc.

Continuo per la Senda del Turbal, que voreja una petita torbera, sempre per bells boscos de *lenga*. Em desvio cap el llac Negro per sortir a la carretera que porta al restaurant, travessant el riu Lapataia, primer, i paral·lel a aquest, després. Arribo a la cafeteria a l'una en punt i em trobo amb l'Anna. Ens esperem una estona i decidim dinar. Em menjo un plat de raviolis impressionant, per la quantitat i la qualitat. Quan estem a punt de marxar, a les dues, arriben en Francesc i l'Ignasi, quedem a les set al punt on ens ha de recollir el *colectivo*.

Patagònia

A l'entrada de la Senda Costera ens tornem a separar amb l'Anna. Passejo un altre cop enmig de boscos verges, ara però, de *guindo*, un altre faig austral de mida més gran. El camí passa, de tant en tant, pel costat del mar, el que dóna a l'excursió un encant especial: els faigs arriben ran d'aigua i a l'altra banda de la badia es veuen muntanyes nevades.

Ens retrobem al punt de trobada a l'hora indicada, força cansats. La caminada ha estat una mica dura, amb contínues pujades i baixades curtes. Els quatre, però, coincidim en què ha valgut la pena. El *colectivo* ens recull a dos quarts de vuit i, per sort, ens deixa a la porta de l'alberg. Fa força fred i una mica de vent.

Després de la dutxa de rigor, escric el diari i marxem a sopar. Avui volem canviar una mica, en Tate, el simpàtic propietari del Refugio, ens ha aconsellat el Bodegón Fueguino. Provo el xai al forn... probablement, el millor que he menjat mai. També tasto el gelat de Calafate, una fruita típica de la Patagònia. Per beure, cervesa artesana Beagle. Molt bo i barat, no puja més de quaranta pesos (uns onze euros).

Canal Beagle i glacera Martial

Anem al Muelle Turístico. Farem una excursió en barca pel Canal Beagle. Ho volíem fer l'últim dia al matí, però a l'alberg ens han recomençat no jugar-nos-la, a vegades, a causa del temps, les barques no poden sortir. També ens han fet la reserva i recomanat companyia: *Patagonia Adventure*. Era el que buscàvem: una barca petita, amb un recorregut més llarg i que fes una caminada, curta, en una illa.

Salpem puntualment a dos quarts de deu. Anem tretze persones, tot i que la capacitat del vaixell és de divuit. Millor. Comencen les explicacions del guia, en Fernando, un noi jove de Buenos Aires que, com molts argentins del nord, ha vingut a viure a la Patagònia, on hi ha feina. Com en els avions, ens explica qüestions de seguretat: on són les portes, molt evident en una barca tant petita, i on són els salvavides... tot i que ell mateix afegeix, amb un gran sentit de l'humor, que no perdrà en tot el matí, que: *a la temperatura que esta el agua, unos once o doce grados, los salvavidas solo servirán para que encuentren mejor los cadáveres*. Passem pel costat d'un illot on hi ha lleons marins d'un pel, amb pressa, si no som al far abans no arribi el temporal de vent, que estant esperant segons les previsions, no el podrem veure. Hi arribem, la barca és petita i té els seus avantatges, però també els seus inconvenients, és una mica vella i més lenta que la resta. La primera visita és al far Les Éclaireurs, sovint mal anomenat el far de la fi del món (l'autèntic es trobava a l'illa de los Estados, al principi del canal, i en realitat es

deia San Juan de Salvamento). El far està en un illot que es troba al mig del canal del Beagle i forma part de l'arxipèlag Bridges, com tots els illots que hem, i anirem, visitant. Tot seguit anem a l'illa de los Lobos, on podem veure, de molt a la vora, lleons marins de dos pels: mascle, femelles i cries. En Fernando ens explica que el nom real de l'illa no és aquest, que els lleons marins l'any passat vivien en una altra, que llavors també s'anomenava l'illa de los Lobos. Després anem a l'illa de los Pajaros, on podem observar una colònia de corbs marins de diferents espècies.

La caminada per l'illa Bridges comença en l'únic jaciment arqueològic que veurem en tot el viatge: una *conchera* yaghan. Això serveix d'excusa a en Fernando per explicar-nos com vivien aquests indígenes: tot i el fred anaven nus, però s'untaven el cos amb grassa de lleó marí, un aïllant més efectiu que qualsevol roba; la seva alimentació es basava en els musclos que recollien a la costa i que eren consumits a les cabanes, llençant les closques davant la porta... quan n'havien acumulat un bon pilot, l'estructura senzilla de la cabana feia que aquesta només s'hagués de girar una mica, i així fins que es completava tota la volta, moment en què es canviava la cabana de lloc. El resultat, actualment, són una sèrie de monticles circulars repartits per tota la costa del Canal Beagle, recoberts de vegetació, en què si es grata una mica, de seguida comencen a sortir closques. Continuem la caminada, ara però, per observar la vegetació. És la típica de la majoria d'illes del canal i la zona, sotmeses contínuament a la força del vent i al fred: vegetació herbàcia i petites mates en coixinet, amb algunes espècies que també es troben a les parts més altes de les muntanyes.

Tornem a Ushuaia satisfets. Hem estat de sort. Tot i que ha fet força fred, una mica de vent i el mar estava una mica mogut (cap el final), ha fet sol tot el matí. Hem pogut gaudir de la fauna i la vegetació sense patir, envoltats, sempre, d'un entorn espectacular.

Anant amb la barca ens hem creuat amb el primer creuer de la temporada. Quan desembarquem la ciutat està envaïda de turistes, més clàssics, de més edat i més poder adquisitiu fent tota mena de compres. És coneixen fàcilment. El vaixell s'estarà a la ciutat només unes hores.

Dinem a l'alberg, ens fem el dinar nosaltres mateixos. També ho aprofitem per assetjar a preguntes en Tate o alguns dels nois que treballen amb ell... tal i com hem fet, i farem, els quatre dies que estarem a Ushuaia. Sempre ens responen amablement i amb simpatia, recomanant-nos la millor opció. Sovint, les demandes d'informació deriven cap a altres temes de conversa... l'ambient al Refugio de los Mochileros és molt agradable, hi estem molt bé i ens hi sentim molt còmodes.

Per aprofitar la tarda decidim anar a la glacera Martial. Agafem un taxi fins als peus de l'*aerosilla*. En poc temps hem passat del sol del matí a un dia totalment ennuvolat, ha arribat el temporal de veritat. Tot i això, pugem al telecadira i, un cop a dalt, caminem una mica sempre cap amunt. Se'ns posa a nevar. Hem de baixar... a peu, el telecadira ja ha tancat. La baixada no és massa llarga, només d'uns tres quarts d'hora, però arribem a baix totalment esgotats. Imagino, pel fred. Ens recuperem una mica a la confiteria i truquem un altre taxi.

Avui sopem a l'alberg. Hem encarregat *asado*. L'Anna no sopa i ens toca gairebé mig quilo per cap. Els argentins sembla que no tenen mesura en el menjar. Ens afartem.

P.N. Tierra del Fuego (2)

Em llevo tard i marxo cap al Parc a les deu. L'Ignasi i en Francesc ja fa estona que hi són, l'Anna es queda a la ciutat. Començo la caminada a la llacuna Negra, en realitat una torbera en formació i un mosaic de colors: verds, taronges i blaus. Preciosa. M'hi quedo deu minuts, gaudint d'un silenci difícil de trobar a casa nostre. Cap fresa humana... fins que sento sons coneguts: arriben les tres catalanes que vam conèixer a l'aeroport de Trelew. Xerren una estona i continuo el camí (anem en direccions oposades). Passo per petits camins al costat de la carretera, tot passejant i aturant-me, de tant en tant, a observar la diferent fauna i flora.

Arribo a la cafeteria a la una i dino ràpid: un bikini (com tres dels d'aquí) i una *pepsi*. Vull fer la senda Hito XXIV fins a on pugui, em fa por que sigui com la senda Costera. El camí passa per bonics boscos de *lenga*, d'arbres vells, i és pla. Arribo fins al final i trepitjo Xile per primera vegada... sense tràmits. Torno a Argentina i decideixo descansar una mica, fa sol i el vent fa estona que ha parat, em descalço i m'assec una estona. Torno a gaudir intensament del silenci en un paratge espectacular: al costat d'un llac d'aigües transparents envoltat de muntanyes nevades.

No he vist cap picot gegant de Magallanes, tot i que n'he buscat tot el dia. Quan m'aixeco per marxar, just quan no hi pensava, en veig un davant meu. Va picant la fusta en busca de les larves de què s'alimenta. El segueixo i m'hi vaig acostant poc a poc, sorprenentment, és molt manyac i sovint el tinc a menys d'un metre.

Arribo a la cafeteria. He perdut el bus de les sis i m'haig d'esperar una hora fins que marxi el pròxim. M'assec al costat del llac una altra vegada i contemplo la posta de sol. Estic una estona en un punt fix, m'oriento i per fi puc comprovar una cosa que des de l'any passat tenia ganes de veure: el sol al migdia és al nord i, mirant-lo de cara, va de

dreta a esquerra (al revés del que estem acostumats). També veig la lluna, que aquí no és traïdora, quan té forma de D vol dir que decreix. Un dia rodó.

En Francesc i l'Ignasi arriben força tard, acompanyats d'un madrileny aficionat, com ells, a la fotografia. Anem a sopar els cinc, primer provem al Bodegón Fuegino, però avui està tancat, anem a un altre lloc, però ens troben amb el mateix. Acabem sopant al Bar de la Esquina, bé, com el primer dia.

Corazón de la Isla

En Jesús, el madrileny, ens passa a recollir a les vuit amb el cotxe que té llogat. El dia està molt ennuvolat, de nit ha plogut a la ciutat i ha nevat a les muntanyes. Anem cap al centre de l'illa, deixant enrera les serres Alvear, Soronda i Lucas Bridges. També deixem enrera els núvols. Passem pel costat dels llacs Escondido i Fagnano. Havent passat Tolhuin trenquem a l'esquerra i, per camins de *ripio*, ens retrobem amb l'estepa i la pols. Anem directament a Cerro Shenolsh per veure còndors. Arribem... de les dues *estancias* en què, teòricament, es pot fer l'excursió, una està cremada i l'altra tancada fins la setmana que ve. Ens quedem amb les ganes d'observar aquesta magnífica rapinyaire de prop, almenys de moment.

Decidim tornar amb calma, gaudint del paisatge, fent fotos. Primer dels boscos de *lenga*, que en aquesta zona encara no han tret les fulles: troncs i branques estan recoberts d'un líquen anomenat barbes del diable, que dóna al bosc un aspecte fantasmagòric. Després de l'estepa, on pasturen xais, vaques, cavalls i guanacos. Amb grans *estancias* a molts quilòmetres les unes de les altres. Lluny dels llocs més turístics, tenim la sensació de visitar la Patagònia més autèntica. Tot i que no hem aconseguit l'objectiu del dia, només per veure tot això ja ha valgut la pena venir.

Dinem a Tolhuin, al primer bar que trobem... menjarem bé a qualsevol lloc. Hem passat tot el dia amb en Jesús, és molt bon noi, però, almenys jo, en començo a estar cansat. De cada cinc paraules que diu tres són "tacos", però això no és res comparat l'actitud prepotent i xulesca que manté, com si Argentina encara fos una colònia, i com si tot el que és espanyol fos el millor de món. Una crítica constant a les diferències... que demostra, al meu parer, una pobra cultura viatgera i una ment poc oberta (afortunadament, espero, cada cop menys freqüent).

Passem pels aiguamolls que hi ha al costat del llac Fagnano. Ens aturem un moment a veure els ànecs que hi neden. Decidim anar a cap a l'*estancia* Harberton per visitar, si es pot, la *pingüinera* d'illa Martillo. No es pot, s'hi ha d'anar al matí i les excursions amb

caminada no comencem fins la setmana que ve... viatjar fora de temporada té molt pocs inconvenients, aquest, és un d'ells. Ens expliquen, però, que a la *pingüinera* s'hi pot veure el pingüí papua i, amb sort, el pingüí rei. Començo a dubtar de si tornar, o no. Retornem, amb calma. Ens aturem a unes sabines ajagudes per l'acció continuada del vent, conegudes com a arbres bandera, una d'elles és la típica postal de la zona. Fa vent.

En Jesús ens deixa davant l'alberg, li paguem la part de cotxe que ens toca i ens acomiadem, jo almenys, amb ganes de no tornar-lo a trobar. L'habitació, després de quatre dies al mateix lloc, s'ha convertit en un caos impressionant de maletes, roba, tovalloles, necessers, bosses... tant, que fins i tot en Tate, el propietari que en deu haver vist de tots colors, pensant-se que no el sentíem va dir que: *entrar allí es entrar en otra dimensión*. Cada dia ho ha hagut de fer, el primer dia ens va advertir que no apaguéssim l'estufa... l'hem apagat cada dia, i cada dia ha hagut de venir a engegar-la. Avui ens avisa que demà han de venir els bombers a instal·lar alguna cosa. Conscients de com tenim l'habitació, ens ho prenem amb humor i li diem que si vol que no entrin, ho deixarem tot tal com està.

Última nit a Ushuaia. Decidim fer un bon sopar i anem a un dels restaurants de més anomenada de la ciutat: el Tia Elvira. De primer demanem musclos en escabetx per picar els quatre. De segon, *centolla al ajillo* o *merluza negra*, els plats típics de la zona. Exquisit. De postres, gelat de calafate. En Fernando, el guia de la barca, ens va explicar que si menjàvem els fruits d'aquesta planta tornariem... com que encara no n'hi ha, va afegir, en forma de gelat també val.

Estancia Harberton i vol a El Calafate

En llevo i dutxo tranquil·lament. En Francesc i l'Ignasi són al Parc Nacional i l'Anna es queda a la ciutat. Llogo un cotxe, un *Golf* quatre portes. Gràcies a això, per fi puc entendre el caòtic trànsit: la ciutat és travessada longitudinalment per carrers plans, més amplis i transitats, mentre que els carrers perpendiculars són de pujada o baixada, més estrets i menys concorreguts, com què a la ciutat hi neva i gela tot sovint, es va decidir que a l'hivern tindrien preferència els cotxes que pugessin o baixessin... i, més endavant, com que ningú sabia quan començava i acabava aquesta estació, es va decidir prorrogar-ho tot l'any (Ushuaia aproximadament es troba a la mateixa latitud sud, que Copenhaguen al nord).

Després de dubtar una mica, al final he decidit tornar a l'*estancia* Harberton. Hi vaig directament, sense parar enlloc. Arribo massa d'hora, compro el bitllet i passejo per la

zona mentre m'espero. Salpem en punt. Vaig sol, al principi als seients per als turistes i, poc després, a la cabina xerrant amb el "capità" i el seu ajudant. De mica en mica ens anem apropant a l'illa Martillo, on hi ha la colònia de pingüins. En tinc moltes ganes. De pingüins de Magallanes ja n'he vist, i força, a Punta Tombo... el que fa interessant aquesta excursió és la presència, segura, del pingüí papua i, probable, del pingüí rei. Aquestes dues espècies són típiques de les illes subantàrtiques, la primera ja fa un temps que ha establert una petita colònia aquí, l'altra és una visitant ocasional que, de tant en tant, es pot observar a les costes patagòniques fent la muda del plomatge. La barca "encalla" lentament a la platja, surto a fora i començo a observar i fotografiar les tres espècies. Amb calma i sense que ningú em molesti... vaig sol! Aquesta és una de les moltes avantatges de viatjar fora de temporada; segurament la millor.

Marxem. Ajudant i "capità" m'expliquen algunes coses sobre el lloc. Curiosament però, quan s'assabenten que sóc biòleg, sóc jo qui els hi acabo explicant la biologia de pingüins, lleons i corbs marins. Un avantatge d'anar sol, demostrar que m'ho estic passant molt bé i, suposo, caure bé, és que avui faran fer una excepció: ens acostarem a un altre illot on podré veure, de molt a prop, alguns lleons marins i una petita colònia de corbs marins.

Dino a la mateixa *estancia* Harberton: *milanesa* amb *papas fritas* (vedella arrebossada amb patates roses). Bo i barat, com sempre. Torno a Ushuaia tranquil·lament, aturant-me a contemplar els paisatges que més m'agraden. Fa fred i molt vent. La promoció turística d'Ushuaia diu que es poden veure *las cuatro estaciones en un dia*. Segurament deu ser veritat, tot i que no ens podem queixar gota del temps, gairebé sempre assolellat, un dels comentaris que hem fet més aquests dies ha estat que si, que hem viscut la tardor, l'hivern i la primavera... però ens ha faltat l'estiu.

Paguem, demanen un parell de taxis i ens acomiadem de la gent de l'alberg. L'aeroport d'Ushuaia, com tots els de la Patagònia, és petit i hi aterren i s'hi enlairem molt pocs vols... embarquem les maletes sense por, no es poden perdre. El vol fins a El Calafate és curt, només d'una hora. Provo de no prendre'm la passiflora. No ho passo malament, comprovo que efectivament vaig perdent la por a volar, tot i que l'aterratge és una mica brusc... però també, que les pastilles o el xarop encara m'ajuden una mica. Per la finestra núvols, només veiem una mica de paisatge quan aterrem: el llac Argentino, l'estepa que l'envolta i els Andes de fons.

A l'aeroport lloguem un *Fiat Siena* gairebé per estrenar, pels pròxims tres dies. Tot seguit anem cap a El Calafate i provem d'allotjar-nos en tres *hostels* abans de trobar, per

Patagònia

casualitat i quan l'havíem deixat de buscar, el que ens havien recomanat a Ushuaia. Un cop instal·lats, planifiquem els pròxims quatre dies. L'Ignasi ho vol fer tot, estem una bona estona parlant-ne, fent preguntes al noi de l'alberg i intentant fer combinacions impossibles; finalment, decidim fer el que teníem més o menys previst inicialment.

ELS POBLES INDÍGENES DE LA PATAGÒNIA

Els **AoniKenk** (Tehuelxes) habitaven la Patagònia, al nord de l'estret de Magallanes. Eren un poble nòmada terrestre, que es dedicava a la caça de nyandus i guanacos i la recol·lecció d'arrels i granes. S'organitzaven en clans. Els espanyols els van anomenar "Patagones" per les enormes petjades que deixaven a la platja, ja que s'emboïcaven els peus amb pells de guanaco.

Els **Selknam** (Ones) van arribar a l'extrem sud de l'Amèrica del Sud fa uns deu o onze mil anys. Com els AoniKenk, eren nòmades que es dedicaven a la caça de guanacos i altres animals menors. L'arribada dels europeus va significar, pels habitants d'aquesta zona, una poderosa influència en els seus costums i tradicions. Hàbits que pels indígenes eren molt naturals, als conqueridors els hi semblaven inacceptables i els hi van prohibir, imposant, per exemple, l'ús de vestimenta. L'ús d'armes de foc i l'alcoholització van acabar amb els pobles que habitaven a la Terra del Foc.

Els **Yaghan** navegaven entre l'estret de Magallanes i el Cabo de Hornos. Construïen les seves embarcacions amb escorça d'arbres. Quan estaven a terra, aixecaven tendes còniques amb branques recobertes de pells. Al mig de la tenda (i a la barca) sempre mantenien un foc encès. S'alimentaven dels animals que podien caçar, especialment llops marins, i dels musclos que recol·lectaven a la costa. Els últims yaghan viuen a l'Illa Navarino, al costat de Puerto Williams (Xile).

Els **Kaweskar** ("Els que porten una pell") habitaven els fiords i canals del sud de Xile. Eren nòmades que vivien de la pesca, la recol·lecció de mariscs i la caça de balenes, lleons marins, llúdrigues, huemuls, ànecs i altres aus. Eren molt bons navegants, construïen les seves canoes amb troncs buidats, que folraven de molsa i fang. Feien ganivets amb closques de mariscs afilats i pescaven amb les mans. Encara en queden uns pocs a Puerto Eden, al sud de Xile, tot i que estan molt influenciats per la societat xilena actual. Conserveu la seva llengua.

Els **Xonos**, un poble amb una cultura i uns costums molt semblant a la dels Kaweskar, no han tingut la mateixa sort i actualment s'han extingit com a poble. Vivien al sud de Chiloé.

Els **Maputxe** ("Gent de la terra") eren un poble sedentari que vivia de l'agricultura i la ramaderia. Actualment en queden mig milió concentrats a la regió xilena de la Araucanía (Regió IX); a Chiloé n'hi ha uns 450 que s'haurien de considerar maputxe-huilitxe. Han preservat la llengua pròpia, el mapudungún, i una gran part de la seva cultura. Van ser un poble guerrer que van arribar a fer incursions fins a l'actual Buenos Aires, on es van barrejar amb els pehuentxes. De fet, van presentar una forta resistència a la invasió espanyola. Actualment s'han associat per reivindicar els seus drets com a poble i oposar-se a la construcció (per empreses espanyoles) d'algunes preses per produir energia hidroelèctrica en el seu territori.

Els **Huilitxe** ("Gent del sud") eren un poble molt semblant als seus veïns maputxe, amb els qui compartien llengua (de fet, parlaven una varietat dialectal). Tenien una cultura molt desenvolupada, cultivaven blat de moro i patates, criaven guanacos i huemuls (una mena de cérvol) i, a l'illa de Chiloé, recol·lectaven mariscs.

Els **Pehuentxe** ("Gent del pehuén") vivien a ambdós costats dels Andes. Eren nòmades que arribaven fins a Buenos Aires, on es coneixien com a indis Pampa. Amb l'establiment de les fronteres es va impedir la lliure circulació d'aquests entre Xile i Argentina. Eren un poble recol·lector, especialment de pinyons del pehuén, i caçador, sent la seva principal arma les "boleadoras". Com els Huilitxe, la seva llengua i cultura eren molt similar a la dels Maputxe, amb qui, actualment, comparteixen reivindicacions.

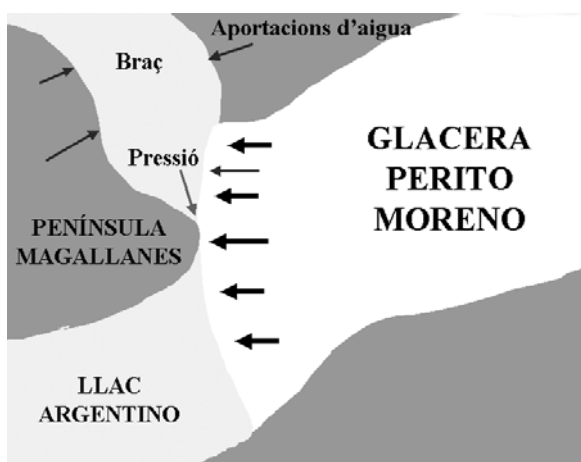
Per aquests tres últims pobles la terra és tresor que no es pot perdre, ni vendre. Vivien, i intenten viure, en equilibri amb l'ecosistema que els envolta.

OBRES OPORTUNES AL PERITO MORENO

Ens llevem relativament d'hora: avui toca una de les visites més esperades. Agafem el cotxe i travessem, primer, un paisatge estepari per endinsar-nos, després, sense cap transició, a les muntanyes amb boscos de faig austral. Al cap de seixanta quilòmetres veiem el front sud de la glacera Perito Moreno i fem la primera parada, les primeres fotos.

Arribem a les passarel·les, aparcuem i comencem la passejada. El dia és assolellat, les vistes espectaculars i la glacera impressionant. Un cop fetes totes les caminades possibles, m'arribo al mirador que queda més a baix i a la dreta. M'hi estic uns deu minuts. Sol. No se sent cap soroll, cap turista, cap cotxe... només la glacera, el gel es va esquerdant, trencant-se ara aquí, ara allà. El so em recorda el final de la revetlla de Sant Joan, quan és van sentint petards més o menys lluny, a diferents llocs. En gaudeixo intensament, en silenci... fins que arriben uns turistes italians, escandalosos per naturalesa.

La glacera es va batejar en honor al perit Francisco Pascasio Moreno (un gran naturalista i explorador de la Patagònia), que curiosament no la va veure mai. La seva superfície és de cent noranta-cinc quilòmetres quadrats, té una longitud de trenta quilòmetres i el seu front fa quatre quilòmetres. L'alçada del front, sobre el nivell del llac, és d'entre trenta i seixanta metres. La glacera Perito Moreno és, segurament, la més coneguda d'Argentina i, possiblement, del món. A més de poder-se veure de molt a prop hi té lloc un curiós fenomen: la glacera és troba en un dels braços del llac Argentino, just davant de la península Magallanes; per un estrany miracle, aquesta és

una de les poques glaceres que, encara ara, està avançant. El front de la glacera, més o menys pel seu centre, s'ajunta amb la península, deixant una banda del llac sense sortides, tancat. Aquest braç continua rebent aportacions d'aigua i, de mica en mica, el seu nivell va pujant, fins arribar a un desnivell de vint metres, o més, respecte l'altra banda del llac. La

pressió sobre el gel és molt forta i l'aigua es comença a filtrar entre aquest i el terra de la península, per acabar formant un immens túnel. La pressió acaba trencant aquest

túnel, fenomen que es coneix com a ruptura de la glacera, i que és un dels espectacles naturals més impressionants. Aquest espectacle, amb una mica de sort, es tornarà a repetir... la setmana passada la glacera es va tornar a tancar.

Abans de pujar a la barca, dinem a l'únic restaurant que hi ha a prop. *Peseto*, arròs i vedella guisada (com sempre, bo i barat). Embarquem i fem la volta per davant de la glacera (a la banda nord). Això ens permet veure-la des d'una perspectiva diferent, ran d'aigua, igual d'espectacular.

A la carretera hi fan obres, ja ho sabíem. Ens hem d'esperar una hora i escaig per marxar i tornem als miradors. Afortunadament. Les llums i les ombres han canviat, la glacera és veu d'un color blau més intens, els contrastos són més accentuats. Encara més bonica... repetim totes les fotos. Les obres, que en principi ens fastiguejaven una mica, han estat una gran sort. També veiem un gran despreniment de gel, al matí n'havíem vist alguns, però més petits. A causa d'això, actualment no es pot arribar als peus de la glacera com es feia antigament. Quan el gel cau violentament, s'estella i els fragments surten disparats en totes direccions. Això va causa la mort d'uns quants turistes fa pocs anys i, des de llavors, la prohibició de baixar a la seva base.

Recollim les maletes, que ens guardaven al *hostel*, comprem menjar, crema protectora pel sol i marxem cap a El Chaltén. El camí travessa sempre l'ampla planura estepària, un paisatge àrid, sec, desolat, marró i gris... però que, personalment, trobo molt atractiu. Aquest tipus de paisatges m'agraden molt, moltíssim.

Pel camí un *zorrino patagónico*, una mofeta, s'està menjant una llebre atropellada al mig de la carretera. Ens aturem a contemplar-la. En Francesc i l'Ignasi li volen fer fotos i l'empaiten una bona estona... les conseqüències seran desastroses. Aquest animal, quan és molestat, aixeca la cua i dispara una substància pudent provinent de les glàndules anals, a una distància de dos a tres metres. Ho veig, en Francesc ha rebut de ple. Quan tornen al cotxe, tant l'un, com l'altre, fan una pudor insuportable: hem de posar els jerses a airejar, penjant a una finestra, i deixar les altres obertes... és pitjor la pudor que el fred. L'olor és realment penetrant... i ens acompanyarà la resta del viatge! Fins al final!

No puc deixar de mirar el cel, aquí no hi ha contaminació atmosfèrica i el vent bufa gairebé sempre... com ara. No surt a cap promoció turística, però el cel és, potser, una de les coses més meravelloses de la Patagònia: els tons de blau semblen pintats i els núvols hi són posats per fer bonic. Més impressionant, però, és la sensació d'immensitat, sembla que el cel no s'acabi mai, que l'horitzó estigui allà on arriben els

Patagònia

nostres ulls, que és la vista que no arriba més enllà. Tampoc hi ha contaminació lumínica, i quan es pon el sol continua l'espectacle: pren gairebé totes les tonalitats possibles, mentre, de mica en mica, van apareixen les estrelles més brillants. De nit, quan la foscor és absoluta, sembla que no n'hi pugui cabre cap més.

Pel camí se'ns creuen moltes llebres i un altre *zorrino*, ara però, ens el mirem des del cotxe... sense baixar ni una finestra.

Arribem a El Chaltén massa tard, tots els albergs estan plens i acabem llogant una petita cabana. Ens costarà una mica més car (dos-cents cinquanta pesos la nit, uns set euros per cap), però hi estarem molt bé. Anem a sopar al primer restaurant que trobem, la Casita: *milanesa*. Anem a dormir d'hora, demà ens espera un dia dur.

LES GLACERES

Una glacera és un riu de gel. Es formen per l'acumulació de neu a les conques superiors, quan sobre una superfície amb pendent s'hi ha acumulat una capa de gel amb prou gruix. El gel situat al fons es comporta, llavors, com un material plàstic que es desplaça lentament cap avall, conjuntament amb tota la massa de gel. Lògicament, la glacera es formarà només si la quantitat rebuda, per les nevades, és superior a la perduda per la fusió i l'evaporació (o ablació).

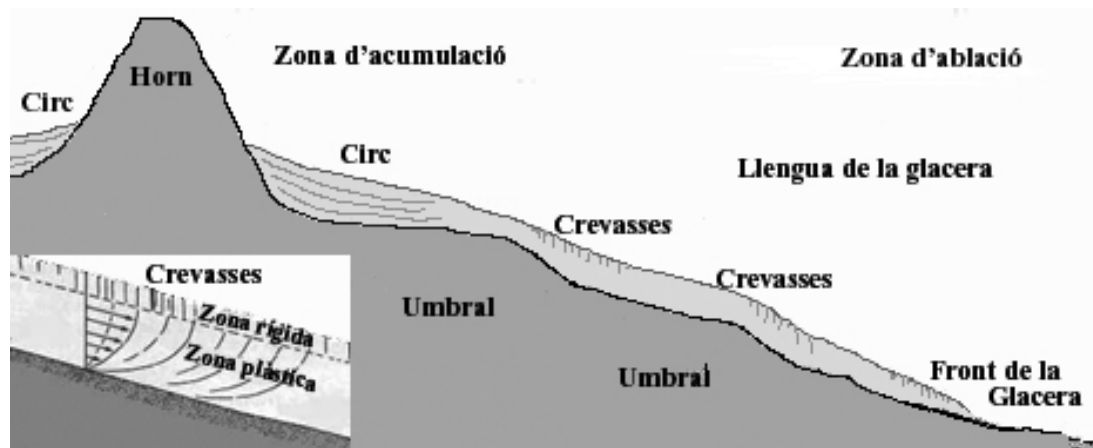
De glaceres n'hi ha de dos tipus: els casquets de gel (i les masses de gel continental) i les glaceres alpines. Aquestes últimes es formen a les muntanyes, ocupant valls fluvials excavades prèviament. En les glaceres alpines típiques el gel s'acumula a l'extrem superior, en una depressió còncava que s'anomena circ. Als circs la neu es transforma en grànuls que eliminen els buits d'aire, congelant l'aigua, unint els cristalls i comprimint la neu nova fins a formar una massa opaca anomenada *neviza*. La *neviza* es compacta encara més, constituint el gel esponjós que dóna origen a la glacera, una massa cristal·lina i blavosa.

Si el gel, quan descendeix, passa per pendents més o menys abruptes al fons de la vall (umbrals), agafa més velocitat, el que ocasiona esquerdes en la zona superficial, més rígida, formant-se el que s'anomena les *crevasses*. Aquestes esquerdes tendeixen a tancar-se si no troben més esculls. Tot i això, el front de la glacera sol ser molt rugós a causa l'evaporació i la fusió.

Les glaceres originen diferents formes de relleu, sovint espectaculars, com les valls en forma d'U, els *horns*, les valls penjades o els fiords. La costa del sud de Xile, de Puerto Montt cap al sud, té un aspecte molt similar a la costa oest de Noruega, això és així ja que els fiords d'aquest dos països tenen el mateix origen (veure quadre "els fiords" més endavant).

Els *horns*, com el Fitzroy o els Cuernos del Paine, es formen quan una mateixa muntanya ha estat ocupada per diverses glaceres de vall actives durant milers d'anys. La zona més alta dels cims és excavada per diferents circs, formant parets escarpades que s'uneixen en crestes agudes i afilades, que culminen en pics dentats (o *horns*)

El canvi climàtic, causat pels humans en aquestes últimes dècades, ha fet que les glaceres de tot el món vagin retrocedint, de mica en mica. En les glaceres alpines això és fa molt evident, els seus fronts, cada any, es troben més enrera.

LA MUNTANYA QUE FUMA... A QUATRE GRAPES

Pujada a la Laguna de los Tres

Ens llevem tard pel que hem de fer, a les vuit. Marxem a dos quarts de deu i comencem a caminar a les onze. Sense voler hem canviat la ruta, la mestressa de les cabanes ens ha dit que havíem d'anar a l'*hosteria* el Pilar i començar l'excursió allà. No és el sender que fa la majoria de la gent, tot i això, decidim fer-lo igualment... acaba al mateix lloc.

Deixo en Francesc, l'Ignasi i l'Anna esmorzant a l'*hosteria* i me'n vaig. El camí fins al campament Poincenot segueix en paral·lel el riu Blanco, primer ben bé al seu costat i, poca estona després, enfilant-se entre boscos de faigs australs. Quan he fet una hora de camí, a l'altra banda de la vall, veig la glacera de Piedras Blancas; la contemplo una bona estona: hi ha un petit despenjament de gel, ara però, sobre roca nua com un salt d'aigua de neu. De fons, sempre, el FitzRoy. El dia és assolellat, no hi ha cap núvol i gairebé no fa vent.

Arribo al campament Poincenot. M'estranya que els altres encara no m'hagin atrapat, calculava que ja ho haurien fet. Penso que, al final, deuen haver passat per un altre camí. Sóc més o menys a la meitat del recorregut, tot i que no ho tenia clar, em veig amb forces i decideixo pujar fins a la Laguna de los Tres, final de l'excursió "típica". L'última part és molt empinada. Arribo a la llacuna per amor propi i quasi a quatre grapes... alguns excursionistes fins i tot en donen ànims! Un cop a dalt, hi ha una altra petita caminada, de deu minuts, fins a Laguna Sucia. De pujada. Estic tant cansat que no la faig, només tinc esma per baixar. Faig les fotos de rigor, descanso i menjo una mica. Totalment esgotat.

A mitja baixada em retrobo amb els altres tres, s'havien entretingut fent fotos. Quedem al campament Poincenot amb l'Anna per acabar de baixar junts, en Francesc i l'Ignasi aniran pel camí que va directament a El Chaltén. Mentre m'espero puc descansar una estona més, ho agraeixo. Continuo el camí amb l'Anna, més acostumada a caminar. Es nota, gairebé no puc seguir-la... però el meu poc orgull de mascle celtibèric, no em permet dir-li-ho. Tot i això se'm deu veure a la cara, em demana més d'una vegada si vull que vagi més a poc a poc. Insisteixo que no cal. Prenem alguna cosa a l'*hosteria* el Pilar, recollim les claus del cotxe, que ens guardaven, i tornem a la cabana. Poc després, arriben en Francesc i l'Ignasi i ens comenten que el camí que passa

per riu Blanco era molt més bonic que el que surt de El Chaltén. Hem estat de sort... fins i tot sense voler!

Sopem al restaurant Mi Viejo. És més nou i sembla millor que el que vam anar ahir. Els primers plats són normalets i el servei és discret, la carn, com sempre (he demanat *chorizo* i *morcilla*). Cansats o, almenys jo, esgotats, anem a dormir. Em costa una mica, fa dies que tinc tos i no m'acaba de marxar.

El Chaltén - El Calafate

L'Anna i jo ens quedem a dormir, avui si, fins tard. En Francesc i l'Ignasi encara tenen forces per fer una caminada curta, fa estona que han marxat. Anem a comprar postals i ens quedem xerrant amb el dependent, els temes, més o menys els habituals: ens explica que és tècnic, de Buenos aires, que ha vingut aquí per poder treballar, com molta gent... que amb Menem van viure en un país imaginari, que es pensaven que eren rics i es van despertar de cop... que no volen que torni a l'Argentina, està exiliat a Xile per evitar ser jutjat per corrupció, el gran problema del país i de gairebé tota l'Amèrica del Sud... que sembla que amb l'actual govern, presidit pel “pingüino” Kirchner, les coses, poc a poc, van millorant i la gent està més contenta... tot i que els sous són baixos, la gent pot viure més o menys bé...

Ens queda el temps just per anar a trucar a Puerto Natales, per confirmar les reserves a Torres del Paine. Com a casa, amb el correu electrònic, no acabem d'aclarir res. Dinem al restaurant Pangea, demano ravioli de xai. Una de les característiques dels restaurants argentins és la qualitat del menjar, però una altra, que la rapidesa no és la seva virtut. Mentre esperem que ens portin els plats escric les postals de rigor, per acabar enviant-les des de Bariloche, tres setmanes després... com sempre.

Hem quedat a les dues per marxar, amb calma i gaudint del paisatge. Sortim del poble tot contemplant el FitzRoy. Tapat. De fet, el Chaltén és el nom indígena de la muntanya i significa, literalment: “la muntanya que fuma”. Els AoniKenk en veure-la gairebé sempre coberta per núvols, li van posar aquest nom per què els recordava a un volcà. Hem estat de sort una altra vegada, ahir i abans d'ahir, no hi ha hagut ni un núvol al cel.

Passem un altre cop pel mateix paisatge estepari de l'anada, ara de clar i amb calma. El cel torna a ser espectacular i gaudeixo amb el paisatge. Passem per un petit tram de la ruta 40, carretera que va fer popular el gran escriptor de llibres de viatge, Bruce Chatwin a *In Patagonia*. A mig camí ens parem a fer el got a l'estancia la Leona, l'únic punt en què es pot menjar i beure alguna cosa entre El Calafate i El Chaltén (en dos-

Patagònia

cents quilòmetres). El bar és vell i tronat, però té un encant especial. Ens hi entretenim una bona estona jugant a un antic joc *gaucho*, el joc de l'argolla: en una paret hi ha clavat un clau de ganxo una mica inclinat, del sostre en penja un cordill que acaba en una anella, a la distància exacta del clau, es llença com un pèndol i guanya qui enganxa l'anella al clau. Després de molts i molts intents frustrats, dels quatre, marxem sense haver-ho aconseguit.

Un altre cop a El Calafate, ens instal·lem a la petita habitació del *hostel* Huemul, el mateix en què vam estar el primer dia. Tot seguit anem a la bugaderia, on cometem l'error de barrejar la roba dels quatre amb la que fa pudor a *zorrino*... l'olor és tan penetrant que, en lloc de marxar, acabarà d'impregnar tota la roba. Per sort, jo només hi he posat uns pocs mitjons i calçotets. Després ens repartim feines: en Francesc i l'Ignasi van a comprar els bitllets de bus, per a demà passat cap a Puerto Natales; mentrestant, jo intento trucar, repetidament, per tornar el cotxe. No ho aconsegueixo i al final em troben ells a mi (la ciutat és molt petita). Ens tornem a trobar a l'alberg i, una mica més tard, sortim a sopar. Tenim gana i estem una mica cansats, anem a un *tenedor libre* (*buffet* lliure). Per setze pesos, uns quatre euros, menjo una mica de tot i, com sempre, m'agrada tot.

MÉS GLACERES

Ens tornem a llevar d'hora i esmorzem. Surto a fora a esperar el *colectivo* que ens ha de venir a buscar. Un bon grapat de furgonetes i autocars recorren els carrers amunt i avall... com en una persecució de pel·lícula de dibuixos animats. Tornem a travessar l'estepa, fins a Puerto Banderas. Pel camí veiem un estol de còndors arribant i atipant-se d'algun animal, probablement un xai mort. En una llacuna hi ha oques, ànecs i flamencs. El dia comença bé. Arribem, hi ha un munt d'autocars, i de gent, avui farem un turisme més típicament convencional. Pugem al vaixell, hi caben unes tres-centes persones i n'hi ha dos més d'iguals, que també van plens. Espero que no ens en penedim.

Salpem, ens hem d'asseure, les normes de seguretat són similars a la dels avions: mentre sonen les explicacions pels altaveus, una hostessa ens indica on són les portes de sortida i com usar els salvavides que hi ha sota els seients. Més endavant, ens expliquen que la temperatura de l'aigua està entre dos i cinc graus... no puc evitar recordar el comentari que va fer en Fernando, el guia del Canal del Beagle.

De seguida que puc pujo a la part de dalt del vaixell, que és oberta i hi ha, i hi haurà, menys gent. M'hi passaré tot el dia, aguantant el fred i el vent. No em vull perdre ni un tros de paisatge, i no el vull veure des de darrera un vidre fosc, envoltat de xivarri i un munt de gent que, a vegades, sembla que els importa ben poc que van a veure.

Passem per la Boca del Diablo i entrem al braç Nord del llac Argentino, hi navegarem durant una mica més d'una hora. Deixem la glacera Upsala a la dreta, lluny, i ens endinsem al braç Spegazzini. Passem pel costat de la glacera Seca, anomenada així perquè el seu front no arriba a tocar el llac. Una mica més endavant, al capdamunt de les muntanyes, veiem el Camp de Gel Patagònic. Ens fixem, també, en l'efecte del canvi climàtic: l'augment de la temperatura i la disminució de les precipitacions, fa que, de mica en mica, es vagin fonen els gels dels pols i les serralades... això es fa evident en els fronts de les glaceres i els límits del Camp de Gel, que retrocedeixen deixant una franja de roca nua entre aquests i el bosc que els envoltava.

Ens acostem a la glacera Spegazzini i la part de dalt de la barca es comença a omplir. Ens aturem davant seu. El seu front fa un quilòmetre i mig d'amplada, el que és imponent però, és la seva alçada: fa entre vuitanta i cent trenta-cinc metres sobre el nivell del llac. Ens hi acostem força i el vaixell la ressegueix d'esquerra a dreta i dreta a esquerra, així tothom en pot gaudir.

Patagònia

Reulem per on hem vingut, per seguir cap al braç Upsala, on farem una parada. Desembarquem a la badia Onelli, fem una curta caminada per un bonic bosc de *lengas* i ens plantem davant a la llacuna Onelli. La llacuna és petita però hi desemboquen tres glaceres: Onelli, Bolado i Agazis; això fa que el gel que es desprèn d'aquestes, formant timpans, quedi empresonat i s'hi vagi acumulant. Ho aprofitem per dinar, fruita i entrepans que ens fem aquí mateix, tot contemplant el paisatge.

Continuem el camí, ara cap a la glacera Upsala, naveguem entre timpans de gel, més o menys grans. Ens hi acostem poc a poc, a ritme de vaixell. És la més impressionant de totes, la seva mida és espectacular: el front de la glacera fa entre cinc i set quilòmetres, l'alçada de les seves parets és d'entre seixanta i vuitanta metres, i la seva longitud total de seixanta quilòmetres. Resseguim el seu front. L'entorn és excepcional: amb muntanyes de fons, el cel blau i el gel que pren totes les tonalitats entre el blanc i el blau. Indescriptible.

Retornem a El Calafate, contents. Les glaceres que hem vist avui són, a vegades, injustament oblidades i, amb tota seguretat, menys conegudes... el Perito Moreno és una glacera impressionant, però una més, amb l'avantatge que es pot veure de prop, escoltar el seus sons i, en definitiva, viure-la. Les glaceres Spegazzini i Upsala són, potser, més espectaculars però, per sort o per desgràcia, només es poden veure (i d'aquí a uns anys, potser ni això).

Tornem a trucar a Xile. No aclarim res, bé, sí... que demà quan hi anem ja ho arreglarem. Al vespre decidim fer un extra, avui hem dinat entrepans i ens podem permetre sopar al restaurant de més anomenada de El Calafate: la Tablita. Hi anem amb una parella de la Morera (el Priorat), que hem conegut al vaixell i amb qui hem anat parlat tot el dia, intercanviant informació (fem el viatge a la inversa que ells). Demanem un plat, definitivament, aquí no tenen mesura amb el menjar. Menjo *cordero patagónico (asado)*... si en aquest país hi ha alguna cosa que iguali els seus paisatges, segurament és la carn del seu bestiar (vedella i xai). Impressionant. En Francesc i l'Ignasi proven el *chinchulín*, un plat molt apreciat a Argentina, me'n donen un tros, jo també el vull tastar tot i que saber que és: budell prim de vaca, o xai, cuit a la brasa directament amb tot el que hi ha dins, herba fermentada. Està bé, és bo (recorda vagament a raviolis d'espínacs).

CAP A XILE

No perdem el ritme i poc després de la sortida del sol ja estem llevats: hem d'agafar l'autocar de l'empresa *Coontra* per anar a Puerto Natales. Hem estat dels primers d'arribar i ens hem assentat cadascú en un seient, amb l'esperança que l'autocar no vagi ple. Dels quatre sóc l'únic que acabo anant sol. No ens ha sortit bé.

Un altre cop cap el sud, un altre cop per l'estepa que tant m'agrada. Arribant a la frontera el paisatge és va transformant, l'estepa cada cop és més verda. Havent passat Rio Turbio, una ciutat minera típicament sud-americana, apareixen boscos de *lenga*. Ens comencem a enfilars als Andes, aquí amb muntanyes baixes. Travessem la frontera, fent els feixucs tràmits pertinents. Pugem uns quants quilòmetres més i, un cop passat el coll de muntanya, entrem a Xile. Només travessar constatem les primeres diferències, el paisatge és més verd però és veu poc bosc, es nota una desforestació intensa. Un cop a la vall hem de tornar a passar els feixucs tràmits fronterers, ara d'entrada. En aquest moment valoro, molt positivament, la sort que tenim a Europa. Ja som oficialment al país.

Arribem a Puerto Natales, el dia és gris i cauen algunes gotes. És migdia i tot està tancat, ho aprofitem per dinar amb calma. Anem a confirmar la reserva dels refugis de Torres del Paine: avui ho hem d'aclarir... per força. Després d'una bona estona buscant, finalment troben els correus electrònics que vaig enviar abans de marxar i, gràcies a això, les reserves que fa dies que estan fetes: dues nits al refugi les Torres i una al llac Pehoé. Sense comentaris. Mentrestant, els altres reconfirmem el ferri i lloguen un cotxe per aquests dies, un *Nissan Terrano*.

Comprem una mica de menjar en un supermercat i marxem, un altre cop cap al nord. El paisatge continua sent estepari, però més verd. Quan comença a fer-se fosc, veiem Torres del Paine de lluny, sense núvols. Ens parem a fotografiar-les, ens han explicat que gairebé sempre estan tapades i que la majoria de turistes marxen sense veure-les. Estem mentalitzats, per si de cas. Ja al Parc, comencem a veure els primers animals: nyandus, guanacos i flamencs. La porta d'entrada està tancada, esperem, dubtem una mica... abaixem la cadena i entrem. Ens hem "colat" i no ho direm a ningú. Continuem fins al refugi, ens espantem una mica, ja és fosc i hem de travessar un pont estret, molt estret... els miralls del cotxe passen a un dit de cada barana.

Aquest Parc va ser creat el 1959. Amb una superfície de 181.414 hectàrees, protegeix amplis ambients esteparis, boscos caducifolis de *lenga*, tundra austral (a les parts més

Patagònia

altres) i un paisatge d'origen glacial espectacular. Al 1978 va ser declarat Reserva Mundial de la Biosfera.

Un cop al refugi, sopem una mica i surto a fora. No hi ha ni un núvol i el cel vessa d'estrelles. Trobo la creu del sud i me'n vaig a dormir. Content.

CONTINUA LA SORT A TORRES DEL PAINE

Primer dia

Em llevo a dos quarts de nou del matí. Esmorzem i esperem l'Ignasi i en Francesc que han anat a veure la sortida del sol. Arriben tard, com sempre, aquest cop, però, una hora. L'Anna i jo ens enfadem una mica.

Avui farem dos grups, l'Anna se'n va fer el mirador de les Torres, una caminada dura. Els nois agafarem el cotxe i farem la carretera que travessa el Parc, com un safari. El dia és assolellat i només hi ha quatre núvols per fer bonic. Ens ho passem molt bé contemplant els guanacos, aquí es deixen veure de prop, a pocs metres. El paisatge, de muntanya, és espectacular, impressionant.

Cap al migdia tornem al refugi i ens retrobem els quatre. L'Anna ja ha arribat, ha fet la caminada i li ha agradat molt, però està cansada i es queda a reposar. Els altres, tornem a marxar, decidim fer el Sender de Fauna. Com que tenim poc temps, jo començaré per una banda i ells ho faran per l'altra, creuant-nos al mig (així el podem fer tot). El camí està lluny de les zones més transitades per la majoria d'excursionistes, no trobem a ningú. El cel continua espectacular, només se senten els sons de la natura: el vent, el cant dels ocells... i les glaceres. A la zona n'hi ha forces, de tant en tant se'n desprèn algun tros fent un estrèpit semblant a un tro llunyà, que ressona per tot el Parc. També veiem força fauna. Estem a finals d'hivern, quan la natura comença a despertar... veiem les primeres plantes en flor; formigues que comencen a sortir dels nius; *chingolos* que busquen parella, desesperadament, cantant sobre les branques de les mates més altes; una parella de fredelugues que defensa el seu niu, cridant i fent picats a escassos centímetres dels nostres caps; còndors i altres rapinyaires que busquen menjar per als seus polls...

Tornem al refugi just a l'hora, per sopar. Sopa de fideus i verdura, pollastre amb arròs i unes postres fets amb merenga, sucre, ou i llet... una altra de les diferències amb Argentina: la quantitat! A Xile podem fer dos plats a cada àpat. A la sobretaula planifiquem l'endemà: farem tres "grups": en Francesc i l'Ignasi, per recomanació de l'Anna, faran la caminada fins al mirador, l'Anna farà una altra caminada i jo aniré a veure ocells. Ens hem avingut, ens avenim i avindrem molt bé, probablement i entre d'altres coses, per això. Cadascú al seu aire, i no passa res.

Segon dia

A les nou, havent esmorzat, agafo el cotxe. Segueixo la carretera fent, més o menys, el mateix camí que ahir, avui però, aniré parant a diferents llocs per veure ocells i, amb sort, fer-hi algun *bimbo*. Ho aconseguixo amb escreix, a cada llac o llacuna em trobo una sorpresa o una altra: cada cop que m'aturo observo una espècie nova, o alguna de coneguda amb polls, com el cigne de coll negre, o l'ànec vapor volador. També veig espècies més típiques de l'estepa, com un nyandú que controla, sense despistar-se ni un segon, els setze polls que el segueixen més o menys ordenadament.

Arribo fins a Rio Serrano, l'altra entrada del Parc, a l'altre punta. Tinc una perspectiva nova dels Cuernos del Paine: més llunyana, de cara i amb llacs o rius en primer pla; igual d'espectacular. Amb calma, torno cap al refugi, aturant-me als llocs que m'han agradat més al matí. Arribo a les quatre, a l'hora que hem quedat, i em trobo a l'Anna. En Francesc i l'Ignasi arriben a les cinc, tard i esgotats. Hem de marxar corrents si no volem perdre el catamarà que ens ha portat al refugi Pehoé... és l'única manera d'arribar-hi i tenim el temps just.

El refugi del llac Pehoé es va inaugurar fa un mes. Tot és molt nou, però també més car i el tracte més fred. Sembla més un hotel que un refugi de muntanya. Compartim habitació amb un japonès, amb qui sopem i fem sobretaula, i una australiana de vuitanta-un anys, que ronca tant fort que en prou feines ens deixa dormir.

Tercer dia

L'Anna es queda al refugi i en Francesc i l'Ignasi fan la caminada fins a la glacera Grey. En tinc ganes, però no la vull fer caminant ràpid, sense poder passejar i aturar-me a contemplar ara una flor, ara un animal, ara el paisatge. M'agafo el matí de vacances, vacances. M'assec al costat del llac simplement a gaudir del paisatge, i del silenci, llegint un llibre. També camino una estona observant diferents ocells i plantes (no ho puc evitar). De tant en tant, em ve un pensament al cap: me'n penediré de no haver anat fins a la glacera... Ara, ja és massa tard. Per sort, quan tornen, m'expliquen que és bonic, però després d'haver vist les glaceres argentines tampoc m'he perdut massa res. El dia ha començat ennuvolat, però encara es veuen les muntanyes.

El catamarà surt a dos quarts d'una. Pugem al cotxe i decidim tornar a Puerto Natales tranquil·lament, aturant-nos a veure tot allò que ens agradi. Passem a recollir les botes que l'Anna s'havia deixat al Refugi les Torres i ho aprofitem per intentar posar gasoil. S'ha acabat. Ens queda un quart de dipòsit, volíem passar per un altre camí, més llarg;

no ho podem fer, no ens la podem ni volem jugar. Ho tornem a provar a la porta de Laguna Amarga. Tampoc. Un xilè que ho sent s'ofereix a seguir-nos per si de cas, li agraïm, però no caldrà, arribarem bé fins a Cerro Castillo. Els xilens, tot i que no són tant oberts com els argentins, són igual d'amables, almenys els que hem anat coneixent. Mentre, els núvols, poc a poc i de mica en mica, han anat tapant les muntanyes. Quan marxem no es veuen els cims de les muntanyes... hem tornat a estar de sort, molta sort.

Tal i com havíem calculat, arribem bé. Ens costa una mica trobar la gasolinera... són tres petites casetes de fusta dins les quals hi ha els típics sortidors, la manega surt per un forat a mitja alçada. A més, s'ha d'anar a la casa del costat a avisar la mestressa. Ens explica que aquest curiós muntatge és per protegir-ho tot de les adverses condicions climàtiques de l'hivern, especialment del vent i la neu.

Com què, sorprenentment, anem bé de temps, decidim visitar la cova del Milodón, prop de Puerto Natales. És una gran bauma que fa trenta metres d'alçada, vuitanta metres d'amplada i dos-cents metres de fondària... una d'aquelles visites que estan bé, però que si te la saltes tampoc passa res. Des d'un punt de vista científic, però, va ser important (de fet és un espai protegit): en aquesta cova es van trobar restes de pell i ossos d'un animal desconegut que es va anomenar *milodón*... i que va despertar la fantasia i la curiositat d'un bon grapat de científics i viatgers, molts dels quals van passar per aquí. Amb els anys es va descobrir que era un peresós gegant, molt comú a la zona en l'antiguitat. Hi ha una replica d'aquest animal, una mica deplorable, a l'entrada de la cova.

Un cop a Puerto Natales recollim el passatge del ferri, embarquem les bosses, comprem una mica de menjar, tornem el cotxe i dinem, o sopem, uns entrepans molt bons a la Repizza. Tot seguit anem al port, abans de pujar al M/N Magallanes ens expliquen les normes de seguretat i, una mica, com és el vaixell. Ho fan de forma divertida, deixant molt clar que el menjador és a baix i el *pub*, on se serveix cervesa i *pisco*, a dalt (al vaixell hi viatgen molts centreeuropeus). Ens instal·lem a les lliteres que ens corresponen; però el ferri no va ple i fem una sèrie de canvis... que acaben amb quatre lliteres per a dos, el que ens permetrà estar relativament amples i més tranquils (ens n'havien tocat unes que estaven en ple passadís cap als banys i dutxes). Estan molt més bé del que ens imaginàvem, el llit és còmode, unes cortines permeten "aïllar-te" i hi ha un llum al capçal de llit... detalls que agreixo profundament, per fi podré llegir algun llibre dels que he anat passejant, per res, tot el viatge! Voltem una mica pel vaixell, ens situem i localitzem el menjador, el bar, els serveis i les cobertes. Estic impacient i

Patagònia

content com un nen petit, tinc moltes ganes de fer aquest trajecte: un viatge dins el viatge.

CREUER PELS CANALS I FIORDS XILENS

Primer dia

Avui, per primera i última vegada, sóc el primer de llevar-me. Hem salpat puntualment a les cinc del matí i arribarem a l'estret de White a les sis o quarts de set. A l'hora prevista el vaixell passa per un pas curt i estret, a pocs metres de les roques. Em quedo a coberta, m'hi passaré tot el dia, només baixaré a esmorzar, dinar i sopar.

El vaixell antigament era un ferri normal i corrent que feia el trajecte entre Puerto Montt i Puerto Natales. Molts viatgers buscaven desesperadament un passatge, en les deplorables lliteres de llavors, o negociaven amb els camioners per poder pujar-hi. La companyia *Navimag* es va adonar del potencial turístic i va reformar els seus vaixells. Tot i que continuen sent ferris, actualment poden acollir un bon grapat de turistes, més o menys còmodament. Afortunadament, no sol entrar dins els grans paquets turístics, almenys de moment.

El paisatge que anem veient em recorda força al dels fiords noruecs: aigües transparents i quietes envoltades de cingles i muntanyes, amb els cims nevats, i canals i illes recobertes de boscos verges, de faig austral. Ni rastre de civilització. El temps és molt variable, en general el cel està cobert de núvols, a estones plou una mica o surt el sol. Fa fred, però no fa vent... ja era hora! Tot i això, no em moc de la part davantera, gaudint del paisatge o observant ocells marins. No em vull perdre res. M'agrada molt veure els curiosos ànecs vapor, anomenats així per la seva forma de nedar... amb les ales, estil "croll", fent una escuma que recorda els vapors que antigament travessaven els rius americans.

A mitja tarda ens espera una sorpresa molt agradable. El vaixell navega lentament. Comencem a recórrer un fiord (llavors no ho sabíem), amb molts timpans de gel. Amb una mica d'imaginació, un té la sensació que podria estar en un del pols. Espectacular. Arribem fins al front de la glacera Amàlia, el vaixell s'atura una estona, gira i recula, passant un altre cop entre els timpans. També m'adono de com pot ser de relatiu el que un sent davant un paisatge... el que per a mi a estat una experiència gairebé màgica (i crec que per en Francesc també), per a l'Ignasi i l'Anna només ha estat la interrupció d'una pel·lícula en un mal moment, cap el final, que ha estat bé.

També tinc temps d'anar coneixent la gent amb qui anirem parlant els propers tres dies: en Colón, un Equatorià, en Víctor, un català de Vinaròs, en Philip, un alemany que està aprenent espanyol, i la Irene, una italiana que viu a Irlanda però somia treballar a

Patagònia

Girona com a terrissaire. Amb qui parlo més i puc practicar l'anglès, però, és amb una parella que vaig conèixer a Ushuaia: l'Ed, un anglès, i la Manya, una alemanya, que, com jo, s'estan tot el dia a coberta mirant ocells i lleons marins, o contemplant el paisatge. Anar quatre té molts avantatges, però una de les coses que he trobat a faltar ha estat conèixer més gent... molt més fàcil si es viatja sol.

Sopem, faig una cervesa i me'n vaig a dormir. No he parat en tot el dia, estic esgotat.

Segon dia

Em llevo més tard, just per esmorzar a dos quarts de vuit. El vaixell està ancorat a Puerto Edén, un poble de dos-cents habitants construït els anys trenta, on viuen els últims peshawar. Decideixo no baixar, la visita és curta, no val massa la pena i no trobo a faltar terra ferma. Almenys fins ara, el ferri no s'ha mogut gens ni mica.

Reprenem el camí. El paisatge és semblant al d'ahir, impressionant. L'aigua, totalment plana, reflexa els núvols i les muntanyes que l'envolten. És i serà una constant, que dona un toc màgic, meravellós, al paisatge. Està una mica més ennuvolat i, avui, el sol és més car de veure. Com ahir, em passo tot el dia a coberta. Als altres tres pràcticament només els veig al menjador i quan, de tant en tant, ens troben per casualitat. L'Ignasi i en Francesc s'ho han pres com un creuer de relax, dormen tant com poden, i l'Anna s'està, sempre mig marejada, al centre del vaixell, llegint o conversant amb la gent.

A mitja tarda entrem al temut golf de Penas. Deu hores per mar obert, per l'oceà Pacífic. Provaré de no prendre'm cap pastilla pel mareig. El vaixell cada cop és mou més i jo estic ben bé a proa, on es mou encara més, intentant veure balenes. Al cap de mitja hora corro a buscar l'Anna... necessito una *biodramima*. M'assec al mig del vaixell una bona estona, mirant sempre a l'horitzó, i, poc a poc, vaig millorant. Sopo una mica i, ja bastant recuperat, torno a la proa: el ferri continua movent-se força, però no tant com al principi. Veiem una balena franca, de fet, gairebé xoquem amb ella. El que m'agrada més, però, és observar el vol dels ocells marins que planegen ran d'ones. Especialment espectacular és l'albatros errant, amb una envergadura alar (distància entre punta i punta de les ales) de quatre metres, la més gran de totes les aus. Me'n vaig a dormir més d'hora del normal, el vaixell continua movent-se, però això no m'impedeix llegir una estona i adormir-me sense problemes. Entre una cosa i un altre estic cansat, avui tampoc he parat en tot el dia. Dormo molt bé.

Tercer dia

Quan ens despertem el ferri ja no es mou gens. Hem passat el golf de Penas i tornem a navegar entre illes i canals. El paisatge ha canviat força: les muntanyes són més suaus i estan recobertes de selves nord-patagòniques, de boscos multiespècifics (distingim, de lluny, almenys tres o quatre espècies d'arbre diferents). Continuo tot el dia a coberta, contemplant el paisatge, els reflexos de l'aigua, els ocells i els lleons marins... amb l'al·licient que, avui, de tant en tant, veiem algun dofí. El temps encara és variable, però domina àmpliament el sol.

A mitja tarda entrarem al golf de Corcovado, tot i que més a resguard, mar obert una altra vegada. Em prenc una pastilla per si de cas... gran error, com l'anterior, m'"atonta" bastant durant una bona estona i el ferri no es mou massa, o prou com per marejar-me. No puc estar tan atent al mar com m'agradaria. Torno a estar a proa amb l'Ed i la Manya buscant balenes. Aquí n'hi ha de blaves (la més gran de totes), però tot i l'esforç i la dedicació no n'aconseguim veure cap.

Cap al vespre, parlem amb un xilè d'esquerres que es va haver d'exiliar a l'Europa de l'est després del cop d'estat de Pinochet, i que, desencantat amb els regim comunistes, va retornar al seu país quan va poder. Ens explica els errors que van cometre els comunistes d'Allende, parlant amb excés de revolució i espantant als empresaris, i els errors de la dreta democràtica, recolzant el cop d'estat pensant que duraria poc. També ens mostra la seva alegria pel descrèdit que està patint actualment Pinochet i els militars que l'envoltaven, al seu país. Descrèdit que va començar, en part, gràcies a la demanda d'extradició del jutge espanyol Baltasar Garzón, i que continuà més endavant, fa relativament poc, amb la descoberta de comptes secrets del general a Suïssa, posant en evidència la corrupció del règim i obrint als ulls a molts "pinochetistes". Mentre escric això, ja a casa, el judici de Pinochet a Xile, per un dels crims contra el seu poble (nou assassinats), continua endavant i sembla que, aquesta vegada, la pretesa demència i mala salut no li servirà d'excusa. Me n'alegro.

Al vespre hi ha bingo. Per decisió unànime ens juguem tot el que ens queda de pot comú, que tot s'ha de dir, és molt poc. No traiem res, potser per sort, se sortegen peces de roba. Després, festa de comiat. No m'agrada, em produeix una estranya sensació de tristor, de fi de viatge... i això, que encara queden més de quinze dies! Tot i la mala estoneta del golf de Penas, m'ho he passat molt bé. Potser no m'agradaria un creuer més clàssic, però aquest tipus de recorreguts, m'encanten.

AL VOLTANT DE PUERTO VARAS

Llac Llanquihué

El ferri ha arribat a port ben entrada la nit; quan ens despertem ja està atracat i els camions ja fa estona que van sortint del seu interior. Esmorzem al mateix vaixell, ens acomiadem de la gent que hem anat coneixent i baixem. El dia és gris. Som a Puerto Montt. Amb en Francesc anem a llogar un cotxe, l'Anna i l'Ignasi es queden al port amb les maletes (una de les avantatges d'anar quatre). Tornem a recollir-los, la ciutat ens sembla caòtica i sorollosa, potser però, perquè venim de la tranquil·litat dels canals. Recollim els tiquets de Cruce de Lagos, que havíem reservat per internet, i decidim anar a dormir a Puerto Varas, a vint quilòmetres. A l'agència ens recomanen un lloc i fem la reserva.

Ens instal·lem a Compass del Sur, una casa colonial d'aspecte escandinau. Les habitacions estan molt bé, són amples i el lloc és molt tranquil. També hi podrem cuinar i té accés gratuït a internet, cosa que aprofitaré per escriure uns quants correus electrònics... els típics per fer enveja. No volia veure un ordinador ni en pintura, però després de gairebé quatre setmanes, crec que m'hi podré tornar a acostar (n'estava saturat). Dinem al Chamaca Inn, provo el *macolpue*, una barreja de peixos i mariscs típics de la zona. La ració és argentina, quedem tips i contents. A Xile, però, els preus són similars als nostres... ens farem el sopar a l'alberg.

Per aprofitar la tarda decidim anar a El Frutillar i Otway, dos pobles que ens han dit que eren molt bonics. No ens agraden. Els pobles que hem vist en aquest país estan més ben ordenats que a Argentina, les cases estan alineades i les aceres són iguals a tot arreu... però no sé per quin estrany motiu, els hi falta l'encant dels pobles argentins. Ni els uns ni els altres, però, és poden comparar als bells pobles de la vella Europa.

Com que encara és d'hora, fem la volta al llac Llanquihué. La banda oest està dominada per prats verds amb tanques d'arbres, alguns immensos. Les cases, d'estil alemany, sovint són de fusta. A l'altra banda, hi ha més zones amb boscos, alguns semblen verges. El sòl és clarament volcànic, estem als peus del volcà Osorno tot i que no el podem veure, el dia continua ennuvolat. Més endavant passem per una zona on hi deu haver, suposem, una de les colades de lava més recents, sembla la fageda d'en Jordà, però amb arbres més baixos, més petits i més dispersos. L'excursió ens agrada, però no tant com el que hem anat veient fins ara... potser perquè això és bonic, però el que hem anat veient era, simplement, espectacular.

Al vespre sopem al *hostel*. Fem la sopa (tipus *Avecrem*) i la pasta que hem anat arrossegant des de Torres del Paine. Aprofitem la sobretaula per planificar els dies que passarem en aquesta zona. Contàvem que el ferri podria arribar amb dos dies de retard (com a molt) i no vam buscar massa informació. Només tenim clar un dels dos dies ha de ser pel P.N. Alerce Andino.

Chiloé

Com és habitual, ens llevem d'hora. Hem decidit visitar l'illa de Chiloé, tot i que no sabem ben bé què: anirem improvisant. Agafem l'autopista fins a Puerto Montt i, arribant a la ciutat, ens desviem cap a l'illa. El sistema de peatges ens sembla, com a mínim, curios i injust: a totes les sortides és paguen quatre-cents pesos (uns seixanta-cinc cèntims d'euro), surtis on surtis i independentment del tram recorregut. A més, si s'hi entra per Puerto Montt, i només per aquí, s'han de pagar quatre-cents pesos més.

Després d'una bona pallissa en cotxe arribem a Castro, la capital de l'illa. Visitem la seva església i anem a veure els Palafitos, el principal atractiu de la ciutat. En marea baixa. Tant una cosa com l'altra ens deceben una mica. El dia torna a estar ennuvolat i comencem a trobar a faltar el sol de la Patagònia.

Tornem al cotxe i anem cap al Parc Nacional de Chiloé. Després d'una altra hora conduint, al migdia ens aturem a dinar a Cucao, un petit poble a les portes del Parc. Mengem a l'únic restaurant que hi ha: Las Luminarias... segurament hi paren pocs turistes, té aspecte de barracot, és de fusta i el seu aspecte és tronat, de casa reconvertida en establiment per a menjar. Per només tres euros mengem amanida, estofat de vedella amb arròs i flam... autèntica cuina casolana de la zona, molt bo.

Fem un parell de caminades curtes. La primera, al Tepual. El sender està molt ben senyalitzat, amb cartells explicatius que permeten entendre aquest ecosistema únic. El tepú és un arbre que creix a les selves valdivianes associat amb altres arbres, però als llocs on el drenatge del sòl no és massa bo, forma petits boscos purs. Arbres, troncs i branques caigudes estan totalment recoberts de plantes epífites (plantes que viuen sobre altres plantes) d'un verd intens. Tot plegat té un aspecte bell i fantasmagòric. La visita és curta, però molt interessant. El camí a les dunes, l'altre, també està molt ben marcat, però no ens acaba d'agradar. El paisatge és igual al de qualsevol sistema de dunes del món, i només queden petites restes de bosc costaner, arrasat per un tsunami, ara ja fa uns anys. Al Parc s'hi poden fer caminades més llargues, d'hores, que permeten endinsar-se a les selves valdivianes. Avui però, ens haurem de conformar en travessar-

les amb el cotxe, retornant pel mateix lloc per on hem vingut, tot vorejant el llac Huillinco.

Marxem a mitja tarda, no volem tornar molt tard a Puerto Varas. Surt el sol, el paisatge, ara, sembla més bonic. Em recorda una mica el sud de la península escandinava: el terreny és ondulat i recobert de prats verds, aquí però, amb menys boscos i moltes més cases, sovint també de fusta. Tornem a passar per davant els Palafitos de Castro, ara en marea alta, el contrast és accentuat.

Ja al nord de l'illa ens aturem al restaurant Ostras Caulín. El seu nom ho diu tot, està a Caulín i especialitzat en ostres, un dels productes típics de l'illa. El restaurant està tancat, però fan una excepció i ens deixen sopar. D'entrant, ostres, segons en Francesc i l'Ignasi molt bones (no puc opinar, és el primer cop que en provo... i no les trobo un menjar tant exquisit); de primer, sopa d'ostres, molt bona; i de segon, *asado* de vedella, bé, però no es pot comparar al d'Argentina. La conversa amb el cambrer és entre molt interessant i carregosa, ens explica moltes coses, masses: des de la fauna típica del lloc, passant pel significat de la toponímia local (la majoria d'origen huillitxe), fins a la vida del poeta Pablo Neruda, l'últim tòpic del país que ens faltava. El restaurant té uns grans finestrals i està en un marc incomparable, mentre parlem i mengem, gaudim d'una posta de sol preciosa al costat d'una platja de la costa del Pacífic.

Travessem el canal de Chacao, entre Ancud i Pargua, un altre cop, ara de nit. Això ens permet gaudir d'un cel estrellat, però no contemplar, com a l'anada, un bon grapat d'ocells marins. Tornem al *hostel*.

P.N. Alerce Andino

Ens llevem d'hora i marxem tard, com ens passa tot sovint. Avui volíem fer una travessa de quatre hores, però a causa d'unes fortes pluges el camí fa dies que està tallat i hem hagut de canviar de plans (per sort ens n'han informat a l'alberg). Farem una caminada, més curta, fins a Laguna Fría. De Puerto Varas al trencant del Parc hi ha una hora de camí, i d'aquí fins a l'entrada del Parc mitja hora més, per un camí en força mal estat. Un cop allà, el guarda ens diu que el camí fins a Laguna Fría també està tallat i només arriba a l'*alerce* mil-lenari. Tornem a planificar el dia, farem aquesta caminada d'un parell d'hores i anirem, després, a un altre sector del Parc per fer-ne una altra de vint minuts, segons el guarda.

El camí travessa selva valdiviana, boscos multiespecífics amb alguns exemplars força grans. El cel continua tapat, però passem per una vall tancada i no ens espatlla massa el

dia. Al final del camí hi ha un petit *alerzal* i l'*alerce* mil·lenari, no és el gran bosc que ens hauria agradat, però ens haurem de conformar amb això. Els *alerces* o làrlixs americans són coníferes que poden assolir dimensions considerables, alguns exemplars arriben als setanta metres d'alçada i quatre de diàmetre, de creixement molt lent, un centímetre cada quinze anys, poden viure entre tres mil i quatre mil anys, sent els éssers vius més vells després de les sequoies. Aquest arbre, endèmic de la zona, es troba en perill d'extinció per culpa de l'extraordinària fusta que produeix, va ser i és, encara, molt apreciada per les empreses fusteres que el talen de forma il·legal. El nombre d'hectàrees que ocupava aquest arbre s'han reduït a la meitat de l'àrea ocupada originàriament, i d'aquestes, només el disset per cent estan protegides. De fet, el Parc Nacional Alerce Andino va ser creat l'any 1983 per protegir un dels últims reductes d'aquesta espècie. La seva superfície és de 39.225 hectàrees, vint mil són de boscos d'alerce i la resta de selva temperada valdiviana típica (un altre ecosistema molt castigat).

Ens trobem al final del camí i tornem per on hem vingut tal i com hem vingut, cadascú al seu aire: l'Anna caminant ràpid, en Francesc i l'Ignasi aturant-se a fer fotos, i jo distraient-me contemplant una mica tot. Tot i que la tornada se'm fa una mica llarga, m'agrada molt passejar per aquest tipus de selva, i més després d'haver-la estat veient, de lluny o de passada, tots aquests dies.

Cap al migdia agafem el cotxe i marxem. Surt el sol i el cel queda net de núvols en ben poca estona. Dinem *enpanadas* de pollastre i *calzonroto*, una mena de rosquilla dolça, en una parada del camí. Anem amb el temps una mica just. Quan arribem a l'altre sector ens diuen que el *rodal* d'*alerces* no es troba a vint minuts, sinó a dues hores i mitja. Ens empipem una mica, trobem incompreensible la mala informació que ens ha donat el primer guarda... sent del mateix Parc! Hem de tornar el cotxe i no ens queden cinc hores de llum, més el que ens puguem entretenir. Després d'alguna petita discussió, segurament fruit dels nervis, decidim fer una caminada breu per la zona i tornar a Puerto Varas tranquil·lament.

Em torno a passejar per la selva valdiviana. Aquí sembla que no ha estat tant explotada i es conserven arbres força grans, entre ells, algun làrix americà. Si al matí ja m'ha agradat, ara, amb el cel clar, encara m'agrada més. Tenia moltes ganes de veure i passejar per aquest tipus de selva... era l'últim bioma, dels nou que hi ha, que em faltava per veure. Estic content... no em puc queixar.

Patagònia

Tornant al *hostel* passem pels mateixos boscos per on hem vingut, ara amb els volcans de fons visibles, per continuar després entre pastures verdes i cases de fusta. Després voregem la costa fins Puerto Montt, per retornar per un paisatge cada vegada més desforestat i humanitzat.

Torno el cotxe. Intento treure diners en diferents caixers... no puc, em començo a preocupar, no ho entenc, no puc haver acabat el crèdit i la targeta encara no ha caducat... i donaré voltes el que queda dia i tot l'endemà... que pot ser?... no ho podré tornar a provar fins que arribi un altre cop a Argentina... encara em queden diners en efectiu però, segurament, no prou per acabar el viatge... bé, com a últim recurs sempre me'n poden enviar des de casa amb *Western Union*, o me'n deixaran algú dels altres tres... uf!

Em dutxo i faig la segona, o tercera, reorganització de la bossa, a hores d'ara ja hi ha més roba bruta que neta, i no sempre del tot ben separada. Compto els mitjons i els calçotets, me'n faltaran dos per acabar el viatge... ja me'n preocuparé més endavant, encara falten dies.

Anem a sopar a Las Ollas. Ens costa una mica trobar el restaurant, l'adreça de la guia no està bé, tot i que ens estranya: la *Lonely Planet* sol ser infal·lible... fa poc que han canviat de lloc. Fem una bona caminada i arribem. El restaurant està ple de xilens, cosa que, en principi bon senyal. Estem de sort, només queda una taula per quatre. Menjo *picada* de marisc, compartint-la amb l'Ignasi, i *lomo arriero*, picant. Les racions són argentines i el menjar està molt bo... però el servei no ens agrada gens. No deixem propina.

LA TOPONÍMIA

Una de les coses que criden l'atenció quan es viatja pel sud del continent sud-americà són els noms dels seus pobles, les seves ciutats i dels seus diferents accidents geogràfics. L'origen d'aquests noms sol ser divers i variat.

A la zona de Chubut, al nord de la Patagònia, hi trobem alguns noms d'origen gal·lès. A finals del segle XIX salpà d'Anglaterra un vaixell amb 300 gal·lesos en busca de la terra promesa. Tot i les dures condicions de vida, els prats verds somiats eren, en realitat, estepes seques, s'estableixen a la zona fundant-hi diferents ciutats. Al 1865 neix la ciutat de Puerto Madryn, que s'anomena així en homenatge al baró de Madryn, al país de Gal·les. *Tre* en llengua gal·lesa vol dir poble i *Lew* és el diminutiu de Lewis, Trelew doncs, és el nom que rep la ciutat fundada per a la construcció del ferrocarril, en honor a qui va ser el gestor del desenvolupament de la colònia.

Els accidents geogràfics de les costes del sud van ser batejats pels seus descobridors blancs, i sovint recorden l'èpica de les primeres exploracions en aquestes terres inhòspites, en són alguns exemples ben explícits: les illes Desolación, del Socorro, Estorbo, de los Desvelos i de las Furias, els caps Decepción, de Hornos, Dañoso i Furioso, les badies del Hambre, Inútil, Desilusión, Fatal i Desolación, els *senos* Última Esperanza i Obstrucción, el golf de Penas, la punta del Desengaño, el Puerto del Hambre o el fiord de la Tristeza. En d'altres casos els exploradors batejaven amb els seus noms els diferents accidents geogràfics, o amb aspectes relacionats amb ells, així trobem, per exemple: l'estret de Magallanes, el canal Beagle, el cim Fitzroy, la serralada Darwin, o les illes Lennox, Henderson, Thomas, Steward, Evans, Darwin, London o Londonderry.

Alguns llocs van ser rebatejats anys més tard, a finals del segle XIX. És el cas, per exemple, d'algunes glaceres del P.N. los Glaciares: la glacera Perito Moreno, en honor d'aquest científic i gran explorador de la Patagònia, la glacera Upsala, en honor de la ciutat que va finançar diversos estudis sobre les glaceres d'aquesta zona, i la glacera Spegazzini, en honor del glaciòleg homònim que les va estudiar.

Sovint els noms indígenes s'han perdut, o ignorat, com és el cas de Karukinka, Terra del Foc per a nosaltres. En d'altres, però, s'han conservat, especialment a la zona maputxe. Uns quants exemples són:

- Ushuaia: "Al fons de la badia" en yaghan (*ush*: al fons i *wuaia*: caleta o badia).
- Tolhuin: "En forma de cor" en sellknam (*tol*: cor i *wen*: semblant a).
- Paine: "Blau" en AoniKenk (els tons blavosos i violetes d'aquesta serralada li donen nom).
- Iguazú: "Aigües grans" i Itaipu: "Pedres que canten" en guaraní.
- I en mapudungun, la llengua dels maputxes: Chiloé: "Terra de gavines" (*chil*: gavines, *hue*: terra), Chonchi: "Apagat", Llanquihue: "Terra perduda" (llanqui: pèrduda, *hue*: terra), Llao-Llao: "Molts bolets", Nahuelhuapi: "Illa dels tigres" (*nahuel*: tigre, *huapi*: illa. Tot i que en aquest cal dir que el tigre és un animal asiàtic, així doncs, la traducció correcta hauria de ser un altre, segons a quin animal es fa referència. Probablement illa dels jaguars o dels tigrillos), Cucao: "Gavina gran", Pargua: "Lluna plena" i Petrohue: "Terra de boira" (*Petro*: boira, *Hue*: terra).

CRUCE DE LAGOS

Arriben uns quants autocars, mig plens, a davant del casino de Puerto Varas. Ens recullen a les vuit, els guies ens informen a quin hem de pujar. Avui toca turisme més convencional. Carreguem les maletes i ens assabentem que no ens n'hauem de preocupar en tot el dia... no ho teníem gaire clar, ens n'alegem. El dia torna a estar gris i ens desanimem una mica, tenim moltes ganes de fer aquesta excursió i, segons les informacions que tenim, pot ser impressionant, si fa sol, o un infern, si fa mal temps.

Voregem el llac Llanquihué, de fons es deixen veure, entre núvols, els volcans Osorno i Calbuco. Entrem al Parc Vicente Pérez Rosales, el primer creat a Xile (l'any 1926), i comencen les selves temperades, amb grans arbres. Ara però, ens hem de conformar en veure'ls des de darrera la finestra, escoltant les explicacions de la guia, que es fa una mica pesada.

A mig camí l'autocar s'atura, visitarem els salts d'aigua de Petrohué... sorpresa, coneixíem el recorregut però ens pensàvem que no hi hauria aquest tipus de parades, imaginàvem que aniríem combinant autocars i barques sense parar. Baixem i caminem els dos-cents metres fins als bonics salts. Tenim mitja hora per veure'ls i torna la sort... els núvols desapareixen com per art de màgia! El con del volcà Osorno, perfecte, es mostra davant nostre desafiant, imponent. Alegria. Tornem a l'autocar, contents amb tot el ramat. De moment ens sentim una mica així.

Pugem a la primera barca, de Petrohué a Peulla travessant el llac de Todos los Santos. Una hora i tres quarts navegant per un paisatge espectacular: muntanyes recobertes de vegetació, cauen gairebé verticalment al llac. De fons, els volcans Osorno, darrera, el Puntigudo, a l'esquerra, i el Tronador, a la dreta.

Desembarquem a Peulla. Tenim dues hores per dinar i fer el que vulguem. Bàsicament avorrir-nos. Coneixem un grupet de catalans del Bages, amb qui anirem parlant la resta del camí. Ens aniran demanant d'on venim, cap a on anem, i quan ens ha costat cada cosa (fan el viatge organitzat, tot inclòs, no saben el preu de res... i som catalans!) preguntes que anem responent ara un ara l'altre... més difícil és explicar que hem fet a cada lloc, sovint hem fet coses diferents... fins que arriba la pregunta inevitable. Som un grup curiós, heterogeni, de poblacions allunyades, cadascú va a la seva, però ens avenim molt bé, quan ens trobem parlem com si ens coneguéssim de tota la vida i, molt sovint, fent broma... imagino que despertem curiositats i ja ens han demanat, varies vegades, de

què ens coneixem... el que acaba sempre, inevitablement, en cares d'incredulitat quan ho expliquem.

A Peulla hi ha un hotel i moltes possibilitats de fer excursions. Afortunadament, al nostre parer, la majoria de la gent es queda aquí i, a partir d'ara, no tindrem la sensació de fer un turisme de masses. Cap a Bariloche surten tres autocars més petits, amb un quart d'hora de diferència entre ells. Pugem al que ens toca, per baixar poc després: segell de sortida de Xile, aquest cop, però, els tràmits són molt més ràpids. Seguim el curs del riu Peulla una bona estona, fent una parada breu per fer una foto al volcà Tronador, sense muntanyes que l'amaguin. Tot seguit, l'autocar comença a enfilar-se Andes amunt per un camí abrupte, enmig de boscos impressionants, amb arbres gegantins que, sovint, tapen la llum del sol. Al capdamunt, el coll de Pérez Rosales, a 1.020 metres d'alçada i frontera, real, entre Xile i Argentina, i entre dos Parcs nacionals, el Vicente Pérez Rosales i el Nahuel Huapi. La baixada és igual que la pujada, empinada i enmig de boscos encara més impressionants, amb arbres encara més grans.

Després de dues hores d'autocar arribem a Puerto Frias: segell d'entrada a Argentina, aquí amb la lentitud habitual. Mentre esperem que acabi tothom, gaudim del paisatge al costat del llac Frias. Pel meu gust, d'entre els paisatges de muntanya que hem anat veient, el més bonic de tots... potser és per l'hora del dia o l'època de l'any, però té una llum especial, els tons de verd dels diferents estats de vegetació estan molt ben marcats, el blau del llac i del cel és de postal, i la seva combinació té alguna cosa diferent, una màgia impossible de descriure. En continuem gaudint els vint minuts en barca entre Puerto Frias i Puerto Alegre.

A Puerto Alegre agafem un altre autocar, encara bocabadats pel que acabem de veure. Un quart d'hora fins a Puerto Blest, on pugem a l'última barca del dia que ens portarà, a través del llac Nahuel Huapi, fins a Puerto Pañuelo. El paisatge continua sent impressionant: les muntanyes, atapeïdes d'arbres i amb els seus cims nevats, acaben morint, ràpidament, al llac. Una hora de camí, a coberta... com sempre.

Últim autocar: de Puerto Pañuelo a Bariloche, a una adreça indeterminada i ja quasi de fosc. Durant la mitja hora de camí no puc evitar fer comparacions, hem deixat Xile, amb guies que no paraven d'explicar-ho tot, tornem a ser a Argentina, amb guies que no paren de fer bromes. Tot i que, paradoxalment, Argentina sembla més europea (els seus carrers, les seves botigues, els seus restaurants, etc.), marxo amb la impressió que Xile és un país més seriós, on és compleixen els horaris, les coses estan més ben organitzades i funcionen millor. No m'agraden els tòpics, però no puc deixar de pensar

Patagònia

que uns són més freds (no per això menys amables i simpàtics), més centreeuropeus, i els altres, més extravertits, més mediterranis.

Portem vint-i-cinc dies de viatge. Com què els preus són relativament barats, avui i sense que serveixi de precedent, decidim llogar una habitació individual per a cada un. L'Ignasi i l'Anna ho necessiten i a mi també em ve de gust. Avui podré llegir, en tinc moltes ganes, i, fins i tot, mirar la "tele". No la trobo a faltar, però no ho he fet en tots aquests dies... i, després de mirar-la, comprovo que tampoc m'he perdut res. La programació és molt semblant a la nostra.

DESCANS A BARILOCHE

Avui no, avui ens llevem tard. A les nou. Volem agafar-nos almenys un dia amb més calma. Aquest. A les deu hem quedat a la recepció, baixem amb les maletes, només tenien lloc per una nit i hem de canviar d'hotel. Anem a un altre, dels mateixos propietaris, que està a cent metres (i que per ahir no tenien lloc). Tornem a compartir habitació, els tres nois. El Plaza i l'Antàrtida estan força bé, són els típics hotels per a estudiants en viatge de fi de curs o setmana de la neu, i el seus preus són barats. Bariloche és el centre turístic més important d'Argentina, pels seus paisatges i per les seves pistes d'esquí.

Mentre els altres truquen a casa me'n vaig a buscar un caixer, continuo preocupat. Puc treure diners sense problemes... em tranquil·litzo, ara el que em preocupa és que la targeta em caduca aquest més, però no sé si a finals o el dia vint-i-u, quan acaba el període de cobrament. Hauré de calcular que em farà falta i tornar a treure diners demà o demà passat, per si de cas. També que em faltaran dos calçotets. Ens tornem a trobar i anem a fer una volta per la ciutat, ho aprofito per trucar a casa i intentar comprar un carret de diapositives. No en trobo de la marca *Fuji*, i en prou feines d'altres, com què encara me'n queden m'esperaré. Aprofitem, també, per reconfirmar els vols. Afortunadament. Ens han canviat els horaris de tots els que ens queden per fer... per sortir-hi guanyant en alguns casos i perdent en uns altres. Acompanyem a en Francesc i l'Ignasi mentre miren preus per llogar un cotxe i, de passada, busquem alguna excursió per fer a la tarda. Se'ns està fent tard i quan decidim contractar una excursió hem de dinar corrents.

Ens passa a recollir una *vanette* a la porta de l'agència de viatges. El conductor, en Rubén, ens fa de guia fins a Puerto Pañuelo. Pugem al Modesta Victoria, un vaixell històric que, des del 1937, porta turistes amunt i avall pel llac Nahuel Huapi. Ens surt cinc pesos més car que el modern catamarà, però l'encant de la barca és innegable i, a més, porta menys gent i és més còmode. El passeig és meravellós: un llac d'aigües blaves envoltat d'altres muntanyes, amb els cims nevats, que recorda molt, segons l'Ignasi, a les Rocoses nord-americanes. La primera parada, de tres quarts d'hora, és al Parc Nacional Bosque de los Arrayanes, creat l'any 1971 per protegir un dels boscos purs i més extensos d'*arrayán* (*Luma apiculata*), tot i que la zona ja es trobava dins el P.N. Nahuel Huapi. La seva superfície és de 1.840 hectàrees. L'*arrayán* és un arbre típic de la Patagònia andina, que es pot veure sovint al costat de rius i llacs. De

Patagònia

creixement molt lent, pot arribar a fer de quinze a vint metres d'alçada i cinquanta centímetres de diàmetre. Rarament forma boscs purs, de fet, d'extensió considerable només se'n troben a la península de Quetrihué (el Parc), amb dotze hectàrees, i a l'illa Victoria, molt a prop. Fem un camí d'uns vuit-cents metres, passarel·les de fusta que travessen el bosc pur d'*arrayán*. L'escorça d'aquest arbre, sempre freda, pren tonalitats entre blanquinoses i ataronjades, el que dóna al bosc un color i un aspecte diferent i especial... de fet, encara que no se sap del cert, hi ha qui afirma que Disney va estar aquí, i que el bosc i la cabana que hi ha al final del camí haurien inspirat els dibuixos de la casa, i el bosc que l'envolta, de la cèlebre pel·lícula *Bambi*. Quan pugui l'hauré de tornar a mirar.

Pel camí parlo una estona amb la guia del vaixell. Els temes són recurrents, del d'on vens i cap a on vas, és passa al d'on ets, per continuar amb la situació del País. Em torna a confirmar el que ens han explicat fins ara: que sembla que la situació millora poc a poc i que Menem va ser un desastre pel país, *peor que la dictadura* (textual). Ens diu que no el volen veure ni en pintura, que s'hauria de quedar a Xile per sempre més, com a mínim... Mentre escric això, ja a casa i al voltant de Nadal, sento a les notícies que l'ex-president ha pogut tornar a Argentina, ja que no haurà d'ingressar a la presó, encara que no podrà sortir del país i s'haurà d'anar presentant setmanalment al jutge. Veient com funcionen la majoria de països sud-americans, no sé què pensar... probablement acabarà en no res. Ho lamento.

Pugem a la barca i anem cap a l'illa Victoria. Tenim una hora per pujar al seu cim. Tot i que l'ascensió és relativament breu i no massa difícil, hi pujo amb l'*aerosilla* que hi ha. Estic de relax, fins al final. La vista des de dalt és espectacular: a sota, l'illa forma una petita badia, on l'aigua agafa diferents tons de blau, envoltada de vegetació d'un verd intens, de fons, el gran llac i les omnipresents muntanyes.

Tornem. De camí veiem la *cara del indio* perfectament, a contrallum. La silueta d'una carena de muntanya dibuixa, clarament: la barbeta, la boca, el nas, els ulls, el front i, fins i tot, el barret d'un indi.

Desembarquem i marxem cap a Bariloche, amb el simpàtic Rubén. Com què no és massa tard, ho aprofitem per fer una volta per la ciutat. Bariloche és ven com la suïssa argentina... no entenem ben bé perquè, s'assembla més, amb tota seguretat, al centre comercial d'Andorra. Torno a l'hotel a descansar una mica, escriure el diari amb calma i mirar una mica la "tele". En Francesc i l'Ignasi se'n van al cine i jo me'n vaig a sopar amb l'Anna. El que anem a fer és pecat, almenys a Argentina: decidim menjar un *hot-*

dog... no tenim gaire gana i només de pensar en les mides dels plats dels restaurants, totalment desproporcionades, ens fa una mandra increïble. El *hot-dog* és com tres dels d'aquí però passa molt bé. Després anem a fer un gelat, de calafate, molt bo. La ciutat té fama de fer molts bons gelats i xocolates. Esperem els altres dos, quan surten se'n van a fer la cervesa i jo me'n vaig a dormir. Avui, per mi, és dia de descans.

QUINA POR!

Bariloche-Buenos Aires

Ens tornem a llevar tard, avui ens ho tornarem a agafar amb calma. En Francesc i l'Ignasi em porten als peus del telecadira de Cerro Campanario amb el cotxe que han llogat. Ens acomiadem fins d'aquí a uns dies, amb enveja mútua i sana: ells es quedaran aquí visitant alguns Parcs Nacionals i jo marxaré amb l'Anna cap a Iguazú.

Des del cim de Cerro Campanario la vista és espectacular. Des d'aquí es pot veure, perfectament: el llac Nahuel Huapi i els seus braços, l'illa Victoria, la Península Quetrihue, el llac Moreno, Llao Llao, Bariloche... els Andes, sempre de fons. El dia és assolellat, tot i que lluny, cap a l'oest, comencen a aparèixer núvols amb aspecte amenaçador. Decideixo baixar caminant, vaig relativament bé de temps. La baixada és curta, però molt empinada, quedo amb els genolls destrossats, però puc entretenir-me contemplant la vegetació i algun ocell.

Espero el *colectivo* a la parada que hi ha just al peu de la muntanya. Hi ha quatre argentins fent dit, una alemanya i una holandesa. Una *vanette* dedicada al turisme s'atura... i pugem tots, els set. Estic de sort, podré dinar tranquil·lament. Menjo al Bucanero, prop de l'hotel. El menjar és molt bo, però em serveixen tant lentament que marxo sense fer postres, cansat d'esperar. Torno a l'hotel i em trobo amb l'Anna, mitja hora abans del que havíem quedat. Decidim marxar cap a l'aeroport i així anar encara més tranquils.

Només sortir de la ciutat cap a l'est el contrast és brutal, és com sortir del mig dels Pirineus per entrar, directament, al mig de la plana de Lleida. Un altre cop: l'estepa... i el vent, que aquí no para mai. Per mi, la Patagònia més autèntica. Ja a l'aeroport, amb temps de sobres, surto a fora i hi faig una última ullada, m'acomio d'ella. No canviaria res del viatge, però si he trobat a faltar alguna cosa, potser ha estat passar-me un dia o dos enmig d'aquest ambient, vivint-lo i trepitjant-lo... ho hauré de deixar per una altra ocasió.

L'avió surt puntual. El vol fins a Buenos Aires és de dues hores i el Barça-Madrid comença just quan l'avió s'enlaira. Als argentins els hi agrada molt el futbol, en aquest cas el tòpic sembla cert, ja fa dies que sentim a parlar del partit... a hores d'ara, hi deu haver mig país paralitzat (aquest, el nostre i el veí). Pel camí només veiem núvols, però l'aterratge ens agrada molt, ja és de nit i el Gran Buenos Aires apareix il·luminat sota nostre: una immensa plana, més o menys quadriculada, amb les seves venes principals

ben marcades. Ho podem veure perfectament, tenim finestra i l'Aeroparque és troba al mig de la ciutat.

Agafem un taxi. Comencem malament, li donem la direcció de l'hotel (que hem reservat per telèfon al matí), i ens demana per on hi volem anar: per l'autopista o pel centre de la ciutat. Lògicament, no en tenim ni idea. Insisteix, ho fem a l'atzar i triem pel centre, així, de passada, el veurem una mica... no podem, tenim els ulls fixos a la carretera: el taxista corre com un boig, esquivant cotxes per totes bandes i canviant de carril sense contemplacions. Als semàfors, únic punt on podem respirar, sempre som els primers de sortir. No baixem, perquè encara ens fa més por quedar-nos al mig d'enlloc amb les maletes... i ningú ens assegura que un altre taxi sigui millor. Finalment, el cotxe redueix la velocitat i entra al carrer Rivadavia... Ara, el que ens espanta és el barri, sembla que entrem al Raval de Barcelona en els seus pitjors temps. El taxi ens deixa davant de l'hotel, en una banda de la porta hi ha tres indigents, a l'altra, tres joves consumint algun tipus de droga, a l'acera de davant, dos borratxos beuen d'una ampolla. Entrem a l'hotel tan ràpid com podem, intentant no perdre les formes. Un cop dins, respirem alleugerits.

La primera ullada a l'hotel Sportsman també és per espantar-se, l'edifici és força vell i tronat, sembla que hagi de caure a trossos d'un moment a l'altre. Al final però, hi troben cert encant i tampoc ens podem queixar: és net, no hi estem malament i només és per una nit (he dormit a llocs pitjors). Per sort, hem menjat a l'avió, després del que hem viscut decidim quedar-nos a l'hotel. Acollonits. L'endemà hem d'agafar un vol al migdia, però això li hem de restar l'hora que hem de ser abans a l'aeroport, i l'hora que hi ha entre la ciutat i aquest. Només ens quedaria una hora per fer turisme... no volem tornar a agafar un taxi i caminant no arribaríem enlloc. No farem res. Dormir.

Buenos Aires-Iguaçú

Demanen un *remise*, una mena de taxi, de confiança, a les deu a la porta de l'hotel. Estem una mica expectants, tot i que ens tranquil·litzem quan coneixem el conductor: és un home de mitjana edat, amable i d'aspecte tranquil. El carrer no hi ha ningú i a la ciutat hi ha poc trànsit, som diumenge al matí. Pel camí anem parlant amb el xofer, que ens fa de guia improvisat. També xerrem dels temes típics, ara però, apareix un altre dels tòpics argentins: ens parla de l'època de Perón, del que va significar el seu govern i la figura d'Evita, la seva dona. Lloances que acaben amb lamentacions, quan es va

Patagònia

acabar Perón tot va continuar igual i, de mica en mica, es van anar perdent moltes il·lusions i esperances.

A l'Aeroport ja no puc més, després de demanar-ho a tothom que he pogut, necessito saber que ha fet el Barça. De la resta de partits en puc prescindir, però d'un Barça-Madrid, no. Ho miro al diari esportiu *Ole...* hem guanyat tres a zero. Sempre va bé començar el dia amb més alegria.

Després de dues hores de vol, agafem un taxi fins a Puerto Iguazú. Aquí, ja no ens fa por... Buenos Aires és un món apart dins el país. Ens instal·lem a l'hotel Lilián, ens costa vint-i-cinc pesos la nit (uns sis euros), més o menys el que hem anat pagant a tot arreu. L'habitació és ample, el bany modern i gran i el lloc és molt tranquil... amb diferència, és el millor lloc on hem dormit. Hi estarem molt bé.

Entre una cosa i una altra, són dos quarts de sis. El Parc Nacional ja està tancat i no tenim temps de fer-hi res. Fem una volta pel poble, aprofitem per comprar una mica i buscar la informació que ens falta per planificar millor la nostra estada aquí. Tornem a l'hotel, ens perdem una mica, els carrers, molt tranquils, són una mica enrevessats. Fa molta calor i, per fi, no fa gota de vent. Se'ns fa una mica estrany poder anar amb pantalons i màniga curta... però ens agrada molt, fa dies que en teníem moltes ganes. La Patagònia és impressionant, espectacular, però en aquesta època de l'any hi fa fred, o molt fred... i ja havíem deixat això, expressament, com a final de viatge.

Anem a sopar. Sense l'Ignasi la decisió serà molt més fàcil: entrarem al primer restaurant que trobem, sense consultar la guia ni a tothom de la recepció, el Charo. Em menjo un *bife de chorizo* per refer forces. Com sempre... a l'Argentina no es menja malament enlloc!

DEL FRED A LA CALOR

Passarel·les argentines

Ens tornem a llevar d'hora, recuperem el ritme habitual. Marxem amb el primer bus. Arribem com tothom, fem una mica de cua, paguem l'entrada (trenta pesos) i entrem al Parc Nacional Iguazú. Demanem un mapa i una mica d'informació, un noi, molt amable, ens aconsella començar pel Circuit Inferior i l'illa San Martín, al revés del que fa tothom. Li fem cas, a més a més, anirem de menys a més espectacular. Comencem la caminada, anem gairebé sols. Els primers salts d'aigua ens agraden molt, en alguns d'ells gairebé ploro d'emoció, en d'altres quedo xop. De tant en tant, observo diferent fauna: ocells, llangardaixos i mones.

Continuem pel Circuit Superior. És hora punta, mig matí, i les passarel·les estan plenes de gent. Ara veiem els salts d'aigua des de dalt, però tot i la gran bellesa del lloc, no el gaudim tal com voldríem i ens agradaria. Vist això, decidim dinar d'hora i aprofitar el migdia per anar a la Garganta del Diablo quan, calculem, la majoria de gent estarà menjant. Em prenc un entrepà de *milanesa*, per quatre pesos, i agafem el tren de tres quarts d'una (els desplaçaments dins el Parc es fan amb un petit tren ecològic).

L'estratègia que hem seguit durant tot el dia ha estat força encertada. Ara també. Al mirador de la Garganta del Diablo no hi ha més d'una quinzena de persones. És impressionant, m'emociono. Litres, litres i litres d'aigua cauen sorollosament al buit des d'una alçada de vuitanta metres. El núvol de vapor que es forma refresca l'ambient, i a nosaltres. Els falciots acaben de donar un toc màgic al lloc, un estol nombrós apareix i desapareix entre els núvols de vapor. Fantàstic. Ens hi hem passat una bona estona, gaudint, amb calma. Ens costa, però marxem quan comença a arribar força gent.

Tornem a l'entrada del Parc. Estic gairebé deshidratat, fa i ha fet molta xafagor. Descansem una bona estona i decidim deixar el sender Macuco per a demà. Arribem a l'hotel esgotats, no sé si pel cansament acumulat, per la calor que ha fet tot el dia, o per les dues coses. Deixo els trastos i me'n vaig al Jardín de los Picaflores, una recomanació de l'Ed i la Manya. És un jardí particular on la mestressa hi té penjades diferents menjadores, amb aigua amb sucre, per atreure colibrís. Hi veig fins a set espècies diferents, totes belles, sempre a tocar. La millor manera d'acabar el dia, m'ho passo molt bé.

Anem a sopar. Tot i que ahir vam menjar molt bé, canviarem de restaurant, anirem al de davant: el Pizza Color. Molt bo, com sempre. Parlem una mica amb els catalans que hi ha a la taula del costat... pràcticament n'hem trobat a tot arreu.

Passaport Verd

Tornem a la banda argentina. L'entrada, si hi vas dos dies seguits, surt a meitat de preu; deixem Brasil per a demà. Avui teníem pensat fer el *Pasaporte Verde*, tot i que complert només ho faré jo, l'Anna no es troba gaire bé. Comença amb un safari curt pel sender Yacaratía. Amb un camió obert, travessem la selva mentre ens fan una explicació breu, però bona, de les seves característiques i d'alguns dels seus arbres. Està bé, però no val gaire la pena. On acaba el camí agafem la barca, una *zodiac* gran amb motors potents. Remuntem el riu, passant pels ràpids a tota velocitat. A l'alçada de l'illa San Martín el riu es calma i es poden veure els salts des de sota, una perspectiva nova. Faig les fotos de rigor. Tot seguit protegim les càmeres i la barca es dirigeix cap als petits salts d'aigua, que aixequen força vapor d'aigua. Quedem totalment xops. És divertit, però res de l'altre món (tot i que a la resta de la gent sembla que els hi ha agradat força). Ens deixen a l'embarcador de l'illa San Martín. Per sort, el dia és encara més assolellat que ahir, no hi ha ni un núvol ni per fer bonic, i la roba s'asseca força ràpid.

Seguint els camins del Circuit Inferior em trobo amb l'Anna, gairebé al mig dia. Tornem a agafar el tren de tres quarts d'una... tornem a la Garganta del Diablo. Només hi ha onze persones, i nosaltres. Com ahir, experimentem una sensació indescriptible, inexplicable. Ens costa marxar, ho fem quan arriba la majoria de la gent.

Fem l'última part del Passaport Verd, els dos. Amb una barca de *rafting*, baixarem un petit tram de la part superior del riu, tranquil·lament, tot observant fauna: caimans i ocells. El passeig és molt agradable i relaxant, tot i que el sol ens toca de ple. És el millor que he fet avui fins ara, amb diferència, i, també, el més barat de tot (si es contracta per separat).

Dinem al restaurant del Parc, tard. Les racions aquí, tot i que bones, són europees... per sort, els preus són argentins. Cansats, tornem a l'hotel a mitja tarda, hem de lligar tot el que volem fer demà. L'Anna es queda a descansar, encara no es troba bé. Deixo els trastos i me'n vaig a "buscar" l'excursió cap a la banda brasilera. Demano informació a la recepció de l'hotel i ho acabo contractant tot per telèfon: llogarem un

taxi. Fent el mateix recorregut a través d'agència ens surt a meitat de preu, però no m'asseguren l'helicòpter... que és el que tinc més ganes de fer.

Em queda temps per tornar al Jardín de los Picaflores. Em perdonen els quatre pesos d'entrada, a canvi em comprometo, gustosament, a fer-ne propaganda. M'hi passo gairebé una hora. Avui intento fer alguna foto, objectiu més difícil del que sembla, els colibrís no paren de moure's amunt i avall, endavant i enrera i de dreta a esquerra... tot i això, em sembla que n'hauré enganxat algun, fins i tot potser bé. Torno a l'hotel i descanso una mica. Aprofito per escriure el diari i classificar els ocells que he vist aquests dies.

Fa xafagor, molta xafagor. El dia, però, encara no ha acabat. De nit, agafem l'autocar cap el Parc una altra vegada, anem a fer el passeig de lluna plena. A l'entrada ens fan una primera explicació i ens demanen silenci, per poder escoltar els sons de la natura, i no fer funcionar el flaix de les càmeres, perquè la vista s'acostumi del tot a la foscor. Pugem al tren i fem tot el seu recorregut, escoltant i contemplant el meravellós paisatge. Tot seguit recorrem la passarel·la que porta a la Garganta del Diablo. Tercera vegada. Impressionant. Al principi en gaudim en silenci, però al cap d'una estona ens sorprèn el poc respecte d'alguns, es comencen a sentir converses (sempre en castellà o portuguès), i la potència dels flaixos... prou com per fotografiar els salts d'aigua i la selva que els envolta! L'excursió dura una hora, després hem de tornar a l'hotel. Sortim ràpidament del Parc per agafar l'autobús. Ja ha marxat, ens haurem d'esperar tres quarts d'hora fins al següent. No ho entenem, pensem que està molt mal muntat. Si ho arribem a saber ens quedem a sopar al Parc, si no ho hem fet no ha estat pel preu, sinó perquè no en teníem ganes. No som els únics en la mateixa situació.

Ara si, pugem a l'últim bus de l'empresa *El Practico*. El nom realment és encertat, ha estat molt pràctic tot i que ja n'estem una mica farts... el mateix recorregut amb taxi, costa uns trenta pesos, mentre que el viatge amb bus només dos amb vuitanta (uns vuit i uns seixanta cèntims d'euro, respectivament). Tard, sopo un litre d'aigua i una bossa de patates xips. L'Anna encara es troba malament, vol anar a dormir i no em ve de gust sopar sol.

Passarel·les brasileres i Itaipú

Ens podem llevar tard, el *remise* ens passa a recollir a les deu. Travessem la frontera argentina, un altre segell de sortida. Passem per la brasilera i... res. Ens quedem

estranyats i amb les ganes que ens posin el segell d'entrada... tant queixar-nos i ara que no ho fan! El conductor ens explica que no hi ha controls, mai.

Anem directament a buscar l'helicòpter. Pago els seixanta dòlars que val i al cap de pocs minuts ja hi sóc dins. Ens enlairen per sobre una ampla planura recoberta de selva, seguim el riu Iguazú, ample i d'un color marronós, fins arribar als salts d'aigua. Des de l'aire es pot entendre el que hem anat veient, fer-se una idea del conjunt, de la immensitat d'aquesta meravella natural. Probablement el millor que he fet aquí. L'helicòpter no està tan ben preparat com els de Victoria Falls, però és veu tot bé. A més, el dia està una mica ennuvolat i els vidres no fan reflexes. El Parc Nacional Iguazú (Argentina) va ser creat el 1934 i la seva superfície és de 66.000 hectàrees. El P.N. do Iguazu ho va ser el 1939, i la seva extensió és de 185.000 hectàrees. La zona va ser declarada Patrimoni de la Humanitat el 1986. Protegeixen una petita franja de selva missionera, molt castigada per la desforestació. La seva biodiversitat és espectacular, tot i que no arriba als nivells de l'Amazònia, al Parc s'hi poden trobar, per exemple, unes dos mil espècies vegetals, quatre-cents quaranta d'aus, vuitanta de mamífers, trenta-sis de rèptils i vint d'amfibis. Actualment els salts d'aigua formen una U de dos mil set-cents metres de llargada, n'hi ha uns dos-cents seixanta de mides diverses, sent el més espectacular la Garganta del Diablo. Es van formar fa vint mil anys quan es va aixecar una falla. A causa de l'erosió de l'aigua, durant tots aquests anys, les cataractes es troben a vint-i-set quilòmetres de la falla.

Baixo, encara al·lucinat. L'Anna no ha pujat per la por a volar. No es troba gens bé, en parlem, anirà al metge i jo continuaré la visita (tampoc es troba tan malament). El *remise* em deixa a la porta del Parc Nacional brasiler i torna a Argentina.

Faig el passeig d'un quilòmetre i dos-cents metres. La guia tenia raó, els salts d'aigua des d'Argentina és viuen, des del Brasil es veuen. I es veuen molt bé. Els falciots també, puc observar una cosa que a Argentina només intuïa: tenen els nius darrere els salts d'aigua i hi van entrant pel costat, o bé penetrant directament al salt a tota velocitat.

Torno a l'entrada, on m'espera el cotxe, un atrotinat *Peugeot 505*. Anem a fer l'última visita. Pel camí passem per Foz do Iguazú, la ciutat més important de la zona (amb quatre-cents mil habitants). L'aspecte de la ciutat és més occidental, amb edificis més alts, carrers més amples i botigues com les nostres; almenys per allà on passem. La situació econòmica del país sembla que és millor, a jutjar pels aparadors i els cotxes que és veuen pel carrer.

Després d'un breu vídeo explicatiu, amb totes les virtuts i cap dels problemes ecològics causats (com la destrucció d'una superfície notable de selva), pujo a un dels vuit autocars que fan el recorregut per la presa d'Itaipú, una obra d'enginyeria monumental. L'excursió dura una hora: veiem el sobreeixidor de les turbines i passem per la part superior de la presa, tot contemplant el llac. Els seus números són espectaculars: la presa fa quasi vuit quilòmetres de llarg per cent noranta-sis metres d'alçada, darrera seu s'hi forma un llac artificial de cent setanta quilòmetres, i el volum d'aigua retingut és de vint-i-nou mil milions de metres cúbics. La central elèctrica produeix el vint-i-cinc per cent de l'energia consumida al Brasil i el noranta per cent del Paraguai. Tot i això, no m'acaba d'agradar, després del que hem vist al matí, o potser per això, no faig ni la foto de rigor.

Tornem a l'Argentina. El conductor s'atura a una botiga de recanvis d'automòbil, surt amb dues capses i les amaga bé dins el cotxe. Les passarem de contraban. La frontera de tornada sembla l'andorrana: cotxes parats i policies revisant-los. Després del segell d'entrada, ens deixen passar sense problemes. Me n'alegro, el tracte durant tot el dia ha estat molt bo, si li haguessin trobat els paquets s'ho haurien quedat tot... sense dret a devolució.

Arribo a l'hotel i em trobo amb l'Anna. Té un còlic hepàtic, fruit del canvi de dieta o d'algun aliment en mal estat, i està una mica deshidratada. Li han receptat unes pastilles i li ha fet unes quantes recomanacions, entre elles, repòs. No és res greu i, afortunadament, ja estem a la part final del viatge. La deixo a l'hotel i me'n vaig a dinar, són les sis de la tarda i no he menjat res des de l'hora d'esmorzar. Entro en una parada d'entrepans, demano dues *enpanadas* de pollastre, una cosa similar i una *coca-cola*. Només tres pesos (uns noranta cèntims d'euro). Deixo la caminada per veure ocells per a demà, és tard, estic cansat i fa molta, molta, xafagor.

Jardín de los Picaflores i cap a Buenos Aires

Em llevo tard, però amb la intenció d'anar a veure ocells. Fa una xafagor horrible i el cel està cobert de núvols amenaçadors. Ho deixo estar... tot i que em quedo amb la sensació que, aquí, podria haver aprofitat una mica millor el temps i no ho he fet, potser pel cansament acumulat del viatge, o per la xafagor, o per les dues coses. Faig l'última reorganització de la bossa, que consisteix en separar la roba neta de la resta. Quatre

Patagònia

mitjons, dues samarretes de màniga curta, un jersei prim, una camisa i uns calçotets per a demà... me'n faltaran dos, fa dies que ho sé i encara no he fet res al respecte.

Ens queda una hora abans de marxar cap a l'aeroport, ho aprofitem per anar al Jardín de los Picaflors. Em tornen a perdonar l'entrada. Avui, com he vist fer a altres turistes, aguanto una menjadora amb la mà, per sota: amb paciència i resistint el mal al braç, aconseguixo que uns quants colibrís se'm vagin parant els dits. Sovint em passen a pocs centímetres. Comiat impressionant.

Marxem. Un cop a l'aeroport comença a ploure, una tempesta elèctrica fa que l'avió surti amb mitja hora de retard. No puc evitar pensar amb la sort que hem anat tenint: el dia que va ploure a Ushuaia érem a Corazón de la Isla, marxant d'El Chaltén el Fitzroy es va tapar, marxant de El Calafate apareixien a l'horitzó núvols molt amenaçadors, després de dos dies esplèndids a Torres del Paine marxant es tapen els cims i comença a ploure, al ferri només va fer un ruixat fort i va ser mentre dinàvem, a Cruce de Lagos els núvols van desaparèixer com per art de màgia, i marxant de Bariloche el cel es va tapar completament. Portem el mal temps... però quan marxem!

El vol és força mogut, amb alguna turbulència forta al principi i al final. Ja no em fan por, ara simplement em molesten. Aterrant la vista no és tan espectacular com de nit, però és divertit. Tinc la sensació que aterrem directament al mig de la ciutat, anem en paral·lel a una gran avinguda, passem pel costat de l'estadi del River, pel costat d'edificis que semblen a tocar i deixem els cotxes enrera.

Recollint les maletes ens tornem a trobar els quatre, uns en una cinta i els altres a la del costat. Reservem habitació d'hotel per telèfon i lloguem un *remise*. Mentre, ens anem explicant les diferents experiències i aventures viscudes (ells han visitat el P.N. los Alerces i el P.N. Lanín). El *remise* ens deixa al carrer Lavalle, un carrer peatonal molt concorregut. D'entrada, el lloc ens agrada més. L'aspecte de l'hotel O'Rey és el mateix que l'Sportsman, però l'arribada és molt diferent. Ens hi instal·lem.

Entre una cosa i una altra, és tard i no tenim temps de fer gairebé res; deixem les visites turístiques per a demà. Decidim anar a veure una obra de teatre, si pot ser, d'aquí. Per recomanació del venedor de tiquets, escollim "Justo en lo mejor de mi vida". Anem cap el teatre Metropol, pel camí aprofito per comprar els dos calçotets, la principal preocupació dels últims dies. Berenen una mica i entrem al teatre. Puja el teló, ens sorprèn l'escenografia, una mica antiquada. Els actors van entrant en escena entre aplaudiments, mentre encara va entrant gent al teatre. La primera impressió és que l'obra serà una mena d'"Smoking", d'Arturo Fernández, a l'argentina. Per sort només

serà la primera impressió, l'obra és una tragicomèdia que fa riure, plorar i pensar en parts iguals. Ens agrada molt als quatre.

Sortim i, per recomanació de la parella de la Morera, anem a sopar al Palacio de las Papas Fritas, una cadena d'establiments argentina. N'hi ha un al costat de l'hotel. Mengem espatlla de cabrit, bona.

ELS COLIBRÍS

Els colibrís són els ocells més petits del planeta. N'hi ha unes 328 espècies, que viuen a les dues Amèriques, d'Alaska fins a Terra del Foc. Ocupen gairebé tots els ambients, des de la costa fins a les neus perpetues (tot i que majoria són tropicals i es troben als Andes). A Argentina i Xile s'anomenen "picaflors". Buffon, el gran naturalista, els va anomenar joies alades.

El plomatge d'aquests ocells sol ser acolorit i brillant, especialment el dels mascles, la seva cua pot presentar formes molt variades i generalment tenen un bec llarg i fi. L'espècie de colibrí més gran, el colibrí gegant (*Patagona gigas*) arriba als 18 centímetres i 20 grams de pes, en canvi, la més petita, el colibrí abella (*Mellisuga helenae*), només fa 2 centímetres i no arriba als 2 grams (la mida d'un abellot). Són aus molt territorials que defensen activament la zona on viuen i s'alimenten, fins i tot atacant ocells que superen varies vegades la seva mida.

El vol dels colibrís té varies característiques que el fan únic. Estan completament adaptats a la vida àrea, de manera que les potes han perdut la funció locomotora i només les utilitzen per aturar-se a les branques (per desplaçar-se no poden saltar ni caminar, i han de volar d'un lloc a un altre encara que sigui a pocs centímetres). Mouen les ales a un ritme imperceptible per a l'ull humà, que només pot arribar a veure una imatge molt borrosa. El colibrí verd (*Chlorostilbon aureoventris*), per exemple, aleteja de 36 a 39 vegades per segon (alguns colibrís petits poden arribar a més de 100 batecs d'ala per segon). D'altra banda, les articulacions de l'espatlla són molt flexibles, el que permet a les ales descriure moviments horitzontals i verticals, impossibles per a altres aus... d'aquesta manera es converteixen en veritables acròbates aeris, capaços de volar de costat o cap enrera, mantenir-se estàtics en un punt i, fins i tot, fer una tombarella a l'aire.

A causa de la seva mida petita i el seu tipus de vol, aquests ocells gasten una elevada quantitat d'energia. Per aconseguir-la s'alimenten uns 300 cops al dia visitant entre 1.000 i 1.500 flors, de mitjana. Arriben a consumir la meitat del seu pes en sucres i el doble d'aigua (el que equivaldria que un humà consumís cada dia 130 quilos de pa i 150 litres d'aigua). La velocitat metabòlica dels colibrís és de les més altes del regne animal, el seu cor és, proporcionalment, el més gran entre els animals de sang calenta. El seu ritme de respiració arriba, en circumstàncies normals, a les 250 respiracions per minut. La temperatura del cos supera els 41° C. De nit han de suportar la privació d'aliment, entrant en una mena de letargia quan la temperatura baixa dels 21°.

L'aliment ideal per satisfer els requeriments energètics del colibrí és el nèctar de les flors. S'estableix, així, una relació simbiòtica: l'ocell en treu el profit de l'aliment i la planta el benefici de la pol·linització. Els colibrís prefereixen aquelles flors en què el nèctar és accessible i abundant, algunes plantes s'han especialitzat en atreure aquestes aus: solen tenir flors de colors vermells (difícilment visibles per als insectes), que fan poca o gens d'olor (els insectes localitzen les flors per l'olfacte, mentre que els colibrís ho fan per la vista), i no disposen de plataforma d'aterratge per a insectes. En general són flors allargades, disposades de manera que no interfereixin amb l'aleteig de l'au, i que contenen una considerable quantitat de nèctar. El colibrí el xucla amb la seva llarga llengua, que és llençada i retreta fins a 13 vegades per segon. Complementen la seva dieta, obtenint les proteïnes necessàries, alimentant-se d'alguns insectes i aranyes (que troben a les mateixes flors).

ÚLTIMS DIES A BUENOS AIRES

Penúltim dia

Marxem tard de l'hotel. Anem a peu a la primera visita obligada de la ciutat: la Casa Rosada i la plaça de Mayo. Avui no hi ha les cèlebres Mares ni Àvies de la Plaça, i menys a aquesta hora. Es reuneixen els dijous al vespre. Aquest moviment va néixer a finals de la dictadura, quan unes àvies reivindicaven saber que s'havia fet dels seus fills i nets desapareguts. Actualment continuem lluitant a favor dels drets humans.

Tot seguit agafem un *colectivo*. És molt menys terrorífic del que ens havien pintat, van ràpid però no pugem, ni pujarem, a cap que faci carreres. Això si, només paren quan, des de dalt o des de baix, se sol·licita la parada... i no et pots despistar ni un segon, si dubtes de si pujar o no, pot desaparèixer de davant teu com per art de màgia.

L'altra visita obligada és el Caminito al barri de la Boca. És un carrer de vianants petit i curt, que s'ha convertit en una de les principals atraccions turístiques de la ciutat. Ho aprofitarem per comprar alguns records. La seva gràcia és que les cases estan pintades de diferents colors. Diuen, que va arribar un temps en què els immigrants italians, que vivien a la zona, no tenien diners per pintar les façanes de les cases. Llavors van optar per usar les pintures sobrants de les drassanes del port, de manera que quedava una finestra de cada color, la porta d'un altre i les parets de diferents. Bonic i curiós.

Amb un altre *colectivo*, són molt barats (vuitanta cèntims de peso), anem fins al barri de San Telmo. Ens passegem una mica pel lloc i busquem un espectacle de tango per al vespre. Dubtem entre la sala Torquato Tasso, que sembla més autèntica, i el Viejo Almacén, més turística. Finalment, ens decidim per la primera tot i que dinem a la segona, aprofitant que hi som demanant informació. Faig, ara si, l'últim *bife de chorizo*. Impressionant, com sempre.

Tips, tornem a passejar pel centre de la ciutat. Passem per l'obelisc, de seixanta-set metres d'alçada, i l'avinguda 9 de Julio, la més ampla del món. Ens creuem amb una gran manifestació, pacífica, del moviment Barrios de Pie, una gran associació que lluita per l'eradicació de la pobresa a Argentina, millorant l'educació i la sanitat, i criticant la política econòmica imposada per les grans potències estrangeres.

Fem una breu parada a l'hotel i sortim a passejar, cadascú al seu aire. Camino pel carrer Lavalle una estona, però de seguida torno a la tranquil·litat de l'hotel, hi ha molta gent i molta repartint publicitat. Massa. Tot i que els preus són molt barats (era per venir

Patagònia

aquí sense maleta, comprar-la i anar-la omplint) no compro res... em queden pocs diners i no se m'acudeix res que necessiti.

A la nit anem al Centre Cultural Torquato Tasso, en taxi (sempre de confiança, cridat des de l'hotel). Sopem al mateix lloc i ens disposem a veure l'espectacle. Volíem una cosa autèntica, però no tant, ens decep una mica. Els tres guitarristes que fan versions de tangos ho fan molt bé, però no és el que esperàvem. Decidim passar de l'espectacle folklòric posterior per a anar a un altre lloc, demanen una mica i ens recomanen, especialment, la Catedral. Agafem un taxi, també de confiança, i hi anem. La Catedral és un edifici decadent, amb una decoració decadent però buscada, amb molt d'encant. Quan estem a punt d'entrar deixen de sonar els tangos i comencem a sentir música de Manu Chao... a veure si no serà la nostra nit? Esperem una mica i tornen a sonar els tangos. A la pista ballen unes quantes parelles professionals i d'altres d'aficionades. Al local no hi ha turistes, o molt pocs, és un dels llocs on els argentins que els hi agrada aquest ball, que en realitat són pocs, venen a ballar-lo... un lloc autèntic, lluny dels típics espectacles. Ens agrada molt veure com ballen algunes parelles, en gaudim sense atrevir-nos a sortir a la pista, no volem destrossar res. Com en tot el viatge, estem de sort fins i tot sense voler! Aquesta nit també hi ha un breu espectacle folklòric, ens quedem a veure'l i marxem a dormir. Són dos quarts de tres.

La tornada

Deixem l'habitació a les deu, guardem les maletes a l'hotel i anem a esmorzar a la Caravelle, el bar de davant. Com ahir, em menjo un parell de *facturas* (pastes) i una *coca-cola*. Sortint ens separem, ells se'n van de compres, a les Galeries Pacifico, i jo a la Reserva Costanera Sur.

Aquesta reserva està entre el centre de la ciutat i el mar. La seva història és força curiosa: l'any 1972 es projecta una ciutat satèl·lit per a ubicar els edificis de l'administració pública. El 1978, amb el material provinent de la demolició d'edificis, per construir l'autopista que travessa Buenos Aires, es va guanyant terreny al riu. Però el projecte, per diversos motius, s'abandona al 1981. Des de llavors plantes i animals han colonitzat de forma natural la zona, convertint el lloc en un paratge de gran bellesa i interès natural, fins al punt que el 1986 es va declarar Reserva Natural. Al principi de la caminada plou una mica i m'haig de refugiar sota els arbres... després de passejar l'impermeable tot el viatge per res, avui he decidit deixar-lo a l'hotel. Sempre passa el

mateix. Per sort, el ruixat només dura una mitja hora i de seguida surt el sol. M'ho passo molt bé, segurament és un dels millors comiats que podia fer de la ciutat i d'aquest país: veig la ciutat des d'un punt de vista diferent i observo més de quaranta espècies d'ocells i dues de mamífers (coipos i cuís).

Després d'una bona caminada me'n vaig a dinar, tard. Ho faig al restaurant Acapulco, molt a prop de l'hotel: *milanesa* de vedella, la millor de tot el viatge. Com sempre: molt, bo i barat. Quan torni a casa gairebé se'm farà estrany anar a un restaurant, aquí el dilema és triar entre un primer o un segon... fins i tot em farà cosa pagar per dos plats, que em semblaran minsos i cars.

Ens retrobem a l'hotel. Mentre els altres marxen a fer, ara sí, les últimes compres, jo em quedo a classificar els ocells que he vist i descansar una mica (he caminat uns dotze quilòmetres, o més). Tot seguit marxem cap a l'aeroport internacional, hi hem de ser tres hores abans. Comença l'avorrit procés de tornada i no en tenim cap ganes: facturar maletes, pre-embarcar, embarcar i volar. Per sort el vol torna a ser de nit i dura una hora menys (onze). Dues hores més a Madrid, ara ja sí amb ganes d'arribar, trenta minuts de retard i menys d'una hora fins a Barcelona. Content, em retrobo amb la família i amb el llit de casa.

Tres dies de *jet-lag*, moltes explicacions i feina a ordenar les diapositives (he fet vint-i-vuit carrets, de trenta-sis). Aquesta vegada, però, em fan una pregunta que em sorprèn, tot i que ho entenc, em fa una mica de ràbia: *aquest viatge t'ha agradat més que els altres?* No sé per què hauria de ser així. Tant aquest com els altres els vaig planificar per veure una sèrie de coses, diferents en cada un d'ells. M'he gastat el mateix que en els últims dos anys, si hagués pensat que hauria de ser el millor hi hauria anat abans. La resposta, invariablement, és sempre la mateixa: *Home, a Argentina és un dels llocs on he menjat més bé, potser el millor. També he dormit força bé, i m'he avingut molt bé amb la gent que anava... en aquests aspectes... potser sí... ara, no em demaneu que compari el desert del Namib, les illes Galápagos, l'Amazònia o els fiords Noruecs amb l'estepa patagònica, les fagedes australs o Iguacú... com ho podria fer? Cada lloc té el seu encant, si saps que hi vas a mirar i on has de mirar.*